

Filozofická fakulta Univerzity Palackého
Katedra anglistiky a amerikanistiky

**Neverbální komunikace při simultánním
tlumočení**

**Nonverbal Communication and Simultaneous
Interpreting**

(bakalářská práce)

Autor: Pavla Routová, Angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Prágerová

Olomouc 2011

*Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla
úplný seznam použité a citované literatury.
V Olomouci dne 1. května 2011. ....*

Děkuji PhDr. Veronice Prágerové za odborné vedení, cenné rady, náměty, připomínky a vstřícný přístup při psaní této bakalářské práce.

Zároveň děkuji svým kolegům a kolegyním ze semináře, kteří mi ochotně posloužili jako pokusné osoby pro praktický experiment.

Obsah

1. ÚVOD	6
2. NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE.....	8
2.1 Oblasti neverbální komunikace - Základní rozdělení	8
2.1.1 Vizualní systémy – co je možné pojmout zrakem.....	9
2.1.1.1 <i>Proxemika</i> ,.....	9
2.1.1.2 <i>Posturika, či posturologie</i>	9
2.1.1.3 <i>Haptika</i>	10
2.1.1.4 <i>Kinezika</i> , ...	11
a) <i>Mimika</i>	11
b) <i>Gestikulace</i>	12
c) <i>Chování</i>	14
2.1.2 Auditivní systémy – co nám prozradí hlas	15
2.1.2.1 <i>Intonace</i>	15
2.1.2.2 <i>Pauzy a mlčení</i>	16
2.1.2.3 <i>Tempo a rychlost řeči</i>	17
2.1.2.4 <i>Tón hlasu</i>	18
2.1.2.5 <i>Ostatní vokální zvuky</i>	18
2.2 Rozdělení kinezických pohybů podle jejich funkce	19
2.3 Význam neverbální komunikace v komunikačním procesu.....	21
3. SIMULTÁNNÍ TLUMOČENÍ	25
3.1 Historie a definice simultánního tlumočení	25
3.2 Simultánní tlumočení jako komplexní proces komunikace.....	25
3.3 Tlumočnické vybavení	28
3.4 Význam možnosti výhledu tlumočnicka při simultánním tlumočení.....	29
3.4.1 Výhled na řečníka	29
3.4.2 Výhled na publikum, konferenční sál	29
3.4.3 Vizualní podpora.....	29
3.5 Faktory ovlivňující proces simultánního tlumočení	30
3.5.1 Znalost prostředí a situačního kontextu	30
3.5.2 Zvuková stránka vstupních informací.....	30
3.5.3 Vizualní stránka vstupních informací	31
4. EXPERIMENT	32
4.1 Teze a hypotéza	32

4.2 Popis experimentu.....	32
4.3 Pokusné osoby	33
4.4 Materiál.....	33
4.5 Metoda provedení experimentu	34
4.6 Postup vyhodnocení experimentu	35
5. POPIS NAHRÁVEK S KOMENTÁŘEM	36
6. ROZBOR NAHRÁVEK.....	50
7. VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ.....	57
8. ZÁVĚR.....	59
9. PŘÍLOHY	64
9.1 Příloha 1 - Transkript výchozího textu.....	64
9.2 Příloha 2 - Transkript natlumočených textů pokusných osob.....	67
9.3 Příloha 3 - Dotazník	74
RESUME.....	77
BIBLIOGRAFIE	80
Citovaná literatura	80
Internetové zdroje.....	83
ANOTACE.....	85

1. Úvod

Příslloví, jako například „*Vidět je lepší než stokrát slyšet*“, která svědčí o důležitosti neverbální komunikace v lidském životě, je nespočet. Kolikrát jsem již slyšela své starší příbuzné naříkat: „*Kde mám své brýle, bez nich nic neslyším.*“ Smysl těchto výroků mi často unikal. Až když jsem si několikrát zkusila tlumočit bez možnosti očního kontaktu s mluvčím, zjistila jsem, jak velká je v nich pravda.

Neverbální prvky komunikace přenášejí velké množství informací, ať už si toho mluvčí vědom je, či je vysílá nevědomě. Přináší o účastnících komunikace mnoho informací, i když je neslyšíte, nebo jejich řeči nerozumíte. Vzpomeňte si například, když vidíte dva lidi komunikovat pouze z dálky, nerozumíte jim, ale podle neverbální komunikace umíte určit jejich vztah, zda je jejich konverzace přátelská, či je jim nepříjemná. Další důležitou vlastností neverbální komunikace je její všudypřítomnost. Každý komunikační akt obsahuje prvky neverbální komunikace, od způsobu jakým něco řekneme, až po výraz naší tváře, to všechno komunikaci ovlivňuje a poskytuje příjemcům sdělení vodítka k její interpretaci. Některým neverbálním signálům rozumí lidé ze všech kultur, i když mluví různými jazyky. Na rozdíl od slovní komunikace, jejíž okruh příjemců je omezen pouze na jedince, kteří rozumí stejnému jazyku, neverbální komunikace může být použita pro dorozumívání mezi příslušníky často naprosto odlišných kultur.

A protože lidé často věří, že neverbální prvky používáme nevědomě, mnohokrát jim věří více než slovům.

Právě její všudypřítomnost propojuje neverbální komunikaci s činností simultánního tlumočení. To je považováno za jednu z nejkomplexnějších činností. Přitom o tlumočnickovi jako o profesi se začalo mluvit až po druhé světové válce, kdy bylo při Norimberském procesu poprvé experimentálně využito technik konferenčního tlumočení. Jedná se tedy o disciplínu poměrně mladou, ačkoli tlumočení jako zprostředkování informací potřebovali lidé už v dávné minulosti, prakticky od dob, kdy se střetávali příslušníci různých kultur, mluvili jinou řečí, a přesto spolu potřebovali obchodovat, jednat a dorozumívat se. S postupem času, neustálým sbližováním světa, zkracováním vzdáleností a urychlováním komunikace nabývá profese tlumočnicka na důležitosti, poptávka po jeho službách se neustále zvyšuje.

Ačkoli jsou tlumočníci lidé pro svou práci školení, jedná se o činnost velmi složitou a náročnou, a to především psychicky. Tlumočnick musí umět zvládat stres a zkoordinovat vždy několik činností zároveň. K tomu může využít několik technik, které mu jejich zvládnání usnadní.

V této bakalářské práci se budu věnovat jedné z nich, a to využití neverbálních prvků, které jsou součástí každého komunikačního procesu, pro zvýšení kvality simultánního tlumočení.

V první části popíši oba okruhy teoreticky, jak oblast neverbální komunikace, její rozdělení podle komunikačních kanálů, které jsou využity, a její význam v komunikačním procesu; tak i oblast simultánního tlumočení, tlumočnické vybavení a význam možnosti vizuálního kontaktu tlumočnicka s řečníkem a posluchači.

V druhé polovině pak představím praktickou ukázkou využití neverbálních informací při práci simultánních tlumočnicků pomocí navrženého experimentu. K tomu mi poslouží text vybíraný s vědomím účelu experimentu. Experiment má ukázat, zda a případně nakolik, ovlivňuje kvalitu simultánního tlumočení odepření možnosti využití neverbálních signálů a do jaké míry umožňuje tlumočnickům vizuální kontakt s mluvčím uvolnit soustředění se na poslech a analýzu projevu. Text přetlumočily dvě skupiny studentů tlumočnickví, kteří pak sami v dotazníku zhodnotili, zda a případně jak, ovlivnil jejich tlumočení fakt, že měli možnost vidět řečníka, či nikoli.

2. Neverbální komunikace

Komunikace mezi lidmi, jak ji všichni používáme, si zdaleka nevystačí pouze se slovy. Mnoho informací přijímáme, a samozřejmě také předáváme, pomocí gest, mimiky, postoje, držení těla, atd. Všechny tyto doprovodné jevy řadíme do oblasti tzv. neverbální komunikace. Ta odhaluje převážně emoce a pocity, vnímáme ji podvědomě a je nedílnou součástí komunikace.

Definice neverbální komunikace je mnoho, jednu z nich nabídli ve své práci např. Samovar a Porter: „Neverbální komunikace zahrnuje všechny neverbální podněty v komunikačním procesu, které vysílá zdroj výpovědi, i to, jak zdroj výpovědi využívá při komunikaci okolního prostředí. Jedná se o podněty, které mají potenciálně výpovědní hodnotu pro zdroj či příjemce výpovědi“ (Samovar and Porter, 2004; citováno v Yuan, 2007).¹

Jinými slovy neverbální komunikace sestává ze všech podnětů jiných než slovních, které jsou při komunikaci použity a slouží jako sociálně sdílený kódovací systém, tzn. lidé z určité kultury či prostředí znají a chápou jejich význam (Afiti, 2007). Při verbální komunikaci jsou tyto neverbální podněty posluchači předávány pomocí auditivních systémů, do kterých řadíme především prosodické prvky, jako intonace, tónu hlasu, rytmus, přízvuk a pauzy, a dále pomocí vizuálních systémů, kde řečník informace předává např. postavením těla, gesty, výrazy tváře či dotyky.

2.1 Oblasti neverbální komunikace - Základní rozdělení

Neverbální komunikace je samozřejmě velmi důležitým nástrojem komunikace především v situacích, kdy mají její účastníci možnost vizuálního kontaktu, hovoří tzv. „face-to face“. Avšak i v ostatních situacích, kdy je vizuální kontakt omezen či zcela chybí, je možné využít neverbální komunikace k získání informací, které nám řečník verbálně neposkytne. Jedná se o paralingvistické jevy, které je v těchto chvílích důležité vnímat.

---

¹ V originále: "Nonverbal communication involves all those nonverbal stimuli in a communication setting that are generated by both the source and his or her use of the environment and that have potential message value for the source or receiver". Definici z originálního jazyka (angličtina) přeložila autorka této práce.

2.1.1 Vizualní systémy – co je možné pojmout zrakem

2.1.1.1 Proxemika,

čili využití prostoru a jeho rozvržení při komunikaci. Je velmi individuální, na reakce lidí na prostor má vliv mnoho faktorů, jako např. věk, pohlaví, uzavřenost, kulturní zázemí, přátelskost či zdravotní stav, ale i vlastnosti účastníků komunikace (introverti si při komunikaci drží větší odstup než extroverti). E.T. Hall (citováno v Lepilová, 1998) rozdělil prostor při komunikaci do čtyř zón, jimiž lze definovat vztah mezi účastníky komunikace: intimní, osobní, sociální a oficiální.

Intimní vzdálenost (do 45cm) je vyhrazena především pro velmi blízké osoby, rodinu, přátele a partnery. Vpuštění si druhé osoby do své intimní zóny znamená běžně pozitivní vztah k ní, blízké osoby nás uklidňují, chrání, líbají, apod. Osobní vzdálenost (45cm – 120cm) je vyhrazena pro kolegy, spolužáky, známé. Sociální (společenská) vzdálenost (od 1,2m do 3,6m) je zóna, ve které se pohybují všechny neznámé osoby, které nechtějí porušit pravidlo slušného chování. Platí zde pravidlo: čím větší odstup, tím formálnější vztah ke druhé osobě vyjadřujeme. Oficiální vzdálenost (nad 3,6m) si udržují např. přednášející před publikem, ředitel společnosti na poradě, apod.

Při simultánním tlumočení, kdy tlumočnick sedí v tlumočnické kabině, akusticky izolované od okolí, a má se zbytkem sálu, publikem a řečníkem pouze vizuální kontakt (kromě projevu či výpovědi ve sluchátkách) je zpravidla vždy v zóně oficiální či sociální. Nedochozí k narušení osobní vzdálenosti, což by mohlo mít vliv na řečníkův projev. Zařadila jsem ji spíše pro ilustraci, protože při jiném druhu tlumočení (konsekutivní tlumočení projevů, komunitní tlumočení, apod.) je důležité pravidla proxemiky znát, ovládat její kulturní specifika a řídit se jimi.

2.1.1.2 Posturika, či posturologie

se zabývá přenášením informací polohou či držením těla (Lepilová, 1998). Poloha těla, kterou člověk při komunikaci zaujímá, nám prozradí mnohé o jeho záměrech, sebevědomí, nervozitě, apod. Rozeznáváme čtyři základní polohy těla (Lepilová, 1998, s. 62): sezení, stání, ležení a klečení. Výběr pozice nám běžně sám o sobě informace o řečníkovi neposkytne. Různými polohami rukou a nohou dochází k variacím a další specifikaci těchto poloh. Držení těla je pro každého

člověka tak trochu typické, je více méně stabilní, a proto si je nesmíme plést s gesty, což jsou dynamické pohyby částí těla. Ačkoli je postoj pro člověka charakteristický, měníme ho v závislosti na míře formality situace. Např. pokud je řečník opřený o loket, míra formálnosti situace je jistě menší, než když stojí vzpřímeně. Stejně lze vysvětlit situaci, kdy řečník při svém projevu sedí uvolněně s nohou přes nohu či vzpřímeně.

Při simultánním kabinovém tlumočení není tlumočení či reprodukce řečnickova postoje na místě. Publikum se většinou dívá na řečníka (často na tlumočnicka ani vidět nemůže, pokud sedí v tlumočnické kabině), proto věnuje tlumočnickovi pozornost postoji řečníka pouze pro svou potřebu získání doplňkových informací.

Poyatos (1987, s. 242-243) posturiku zahrnuje do kategorie kineziky. Postoje označuje za „stejnou měrou vědomé a nevědomé, avšak více statické než jsou gesta, postoje jsou ustanovené sociálními normami a méně používané k vyjadřování během komunikace, ačkoli postoj také může prozradit informace např. o kultuře, pohlaví, o myšlenkových postojích a názorech (mrzutost, ochota, znučenost, napětí, apod.).“²

2.1.1.3 Haptika

Haptika je nejzákladnější forma neverbální komunikace. Jedná se o dotyky s ostatními účastníky komunikace (potřásání rukou, polibky, poplácávání po ramenou, pozdravy plácnutím na dlaň, atd.) a také dotýkání se sama sebe (např. olíznutí rtů, poškrábání se, atd.).

Afitti (2007, s. 42) ho označuje za druh neverbální komunikace, který má největší komunikační potenciál.

Hmat se u člověka rozvíjí dříve než ostatní smysly. Důkazem je dítě, které po narození nejdříve začne komunikovat pomocí hmatu. Nejčastějším dotykem je objetí, kterým můžeme vyjádřit přátelství, útěchu či uspokojení. I dotyky jsou velmi kulturně-specifické, a proto je důležité tato specifika stejně jako u gest dobře znát. Například trojí políbení na tvář při pozdravu, které je naprosto běžné ve Francii, by v České republice mohlo účastníka takové komunikace zaskočit.

---

² V originále: "[...] equally conscious or unconscious, but more static and also codified by social norms and used less as communicative behaviours, although they may reveal culture, sex, mental attitudes like sulkiness, willingness, boredom, tenseness, etc." Z originálního jazyka (angličtina) přeložila autorka této práce.

Zvláštní kapitolu by si zasloužil stisk ruky, kterému lidé věnují speciální pozornost. Energicky podaná ruka znamená vitální a optimistickou povahu, ruka podaná hřbetem nahoru naznačuje nadřazenost toho, kdo ji podává, naopak ruka podaná dlaní nahoru navozuje pocit podřazenosti.

Ačkoli v běžném životě je podání ruky chápáno jako zásadní moment, pro simultánní tlumočení nemá jeho bližší zkoumání hlubší význam. Do výčtu jsem haptiku zařadila pro úplnost, při simultánním kabinovém tlumočení můžeme však význam této oblasti a její vliv na kvalitu tlumočení (podobně jako v podkapitole Proxemika) zcela vyloučit.

2.1.1.4 Kinezika,

neboli neverbální sdělování informací pohyby částí nebo celého těla, studium gest a mimiky (Lepilová, 1998). O rozdělení kinezických pohybů do kategorií podle jejich účelu blíže pojednám v kapitole 2.2.

a) Mimika

Při komunikaci věnujeme často největší část naší pozornosti tváři, ve které se projevuje mimika. Tvář odráží také naší psychiku, umocňuje výpověď buď pozitivně, nebo negativně. Při ústní komunikaci se výrazy neustále mění a posluchač je nepřetržitě sleduje a vyhodnocuje jejich význam. Na tváři je možné rozeznat sedm emocí, a to štěstí, překvapení, strach, zlost, smutek, spokojenost a zájem (Škvareninová, 1994; citováno v Lepilová, 1998). Mimické pohyby dělají všechny části tváře, nos, oči, čelo, ústa, brada, i uši. Negativní pocity vyjádří horní část tváře, dolní část, tj. nos, ústa a brada, pak ukazují pozitivní stavy. Hlavní roli v mimice hrají oči. Člověk vnímá očima přes 80% informací (barvy, jas, světlo, tmu, věci, osoby, apod.) (Lepilová, 1998). Pohled má pro posluchače, a zvláště pro tlumočnicka, velký význam. Sleduje řečníkův projev, vizuální kontakt mu umožňuje sledovat situaci, orientovat se.

Do této podkapitoly se hodí zahrnout také oční kontakt. Patří mezi nejdůležitější složky neverbální komunikace a s mimikou poměrně úzce souvisí. Pohyb očí je asi nejdůležitější součástí mimiky, protože oči jsou vždy součástí procesu vytváření výrazu v obličeji. Míra očního kontaktu a jeho délka signalizuje vztah účastníků komunikace, upřímnost, sebevědomí, ostych, apod. Pokud na někoho dlouho „zíráme“, určitě mu to

je nepříjemné. Naopak, když se na řečníka při jeho výpovědi nedíváme, může si z toho vyvodit, že nás jeho řeč nezajímá a nechceme ho poslouchat. Uhýbání pohledem může znamenat neupřímnost, tzv. zvedání očí vsloup zase pohrdání. Vědci dokázali, že některé části obličeje odhalují náš emocionální stav lépe než ostatní. Oči, například, prozradí radost, smutek nebo překvapení. Spodní část obličeje to dokáže taky, např. úsměvem ukážeme naši přátelskost a ochotu spolupracovat. Obočím a pohyby čela ukazujeme nejčastěji vztek (Besson, 2005).

Mimika a výrazy obličeje, stejně jako gestikulace, se v rámci různých kultur liší. Pro tlumočníka je důležité tyto rozdíly znát, alespoň pro dané jazyky, se kterými pracuje. Tlumočník při své profesi ukazuje nejen perfektní znalost jazyka, ale i cizí země a jejích reálií a kultury. Aby bylo možné efektivně sdělit informaci v cílovém jazyce, což je nejdůležitějším úkolem tlumočníka, jehož práce spočívá ve zprostředkování komunikace, je nutné, aby tlumočník znal i neverbální prostředky cizí země na úrovni rodilého mluvčího. Tlumočník nemá být pouze bilingvní, ale i bikulturní.

Avšak jak již bylo několikrát zmíněno, pro simultánního tlumočníka v kabině je mimika spíše pomocí při převádění výchozího textu do cílového jazyka, protože jeho možnosti komunikace s publikem pomocí vizuálních prvků jsou velmi omezené.

b) Gestikulace

Gesta jsou pohyby rukou, hlavy, ramen a jiných částí těla, kterými zdůrazňujeme a doprovázíme řeč. Uvádí se, že existuje více než pět tisíc druhů gest, kterými je možné vyjádřit až sedm set tisíc významů (Škvareninová, 1994; citováno v Lepilová, 1998). Gestikulace je zčásti vrozená, zčásti se učíme jí porozumět během života.

Gesta jsou běžnou součástí komunikace, ať už se jedná o gesta neurčitá, která pomáhají řečníkovi při vyjadřování myšlenky, nebo ta, která používáme ke sdělení určitého slova či fráze. Takovým běžným gestem je např. vztyčený palec (vyjádření souhlasu, spokojenosti s něčím, „O.K.“). Významem gest se zabývalo mnoho odborníků. Většinu gest je schopen rozpoznat téměř každý. A dokonce jsou lidé schopni podle gest a

výrazů v obličeji rozpoznat, když k nim někdo není upřímný. Odvrácení pohledu směrem dolů znamená, že se člověk cítí provinilý. Když si kouše nervózně rty, může to znamenat, že lže, zaťatou pěstí naznačíme agresivitu, založené ruce a zkřížené nohy znamenají uzavřenost, nesouhlas, rozhodnost, nechť komunikovat, pohrávání si s předměty jako hodinkami, tužkou, apod. naznačuje snahu zamaskovat nervozitu.

Při používání gest je naprosto nezbytné znát kulturní specifickou jejich používání. Jako příklad nevhodného použití kulturně-specifického gesta lze uvést kývání hlavou, které ve většině západních zemí znamená souhlas, avšak v Bulharsku byste kývnutím hlavy dali najevo svůj nesouhlas. Kulturu od kultury se liší také míra gestikulace. Angličané jako tradiční národ gestikulují mírně, Italové naopak celými pažemi a neustále, ať mluví, či zrovna ne (Arendsen, 2009).

Pro tlumočení gest platí, že je tlumočnick může nějak vizuálně převádět pouze tehdy, pokud na něj publikum vidí. A i v takovém případě by tlumočnick určitě neměl gestikulaci řečníka napodobovat nebo ji přehánět, protože by tím mohl vyvolat dojem, že ho paroduje. Nehledě na to, že při simultánním tlumočení jsou na tlumočnicka kladeny už tak dost vysoké nároky a musí zvládat zároveň několik úkolů, jako poslech, dekodování informace a následný převod do cílového jazyka a to vše za stejnou dobu, co řečník pouze vysloví svůj projev a přitom může (i bezděčně) gestikulovat.

Při konferenci se publikum po dobu projevu dívá na řečníka, sleduje jeho „*body language*“ a simultánně (s malým odstupem) slyší ve sluchátkách slovní projev tlumočnicka s paralingvistickými prvky (Poytaos, 1997).

Protože na tlumočnicka v kabině publikum nevidí, má možnost převést myšlenku tak, jak ji obdržel od řečníka, tzn. včetně paralingvistických a kinezických prvků, pomocí pouze slov a parajazyka.

Tlumočení gestikulace se nabízí pouze v případě, že jí tlumočnick doplní či spíše potvrdí to, co řekl. Použitý příklad pokyvování hlavou potvrzuje, že pokud řečník, např. z anglického prostředí, během svého projevu na znamení souhlasu přikývne a tlumočnick jeho gesto přetlumočí

jako souhlas, může z toho být bulharské publikum zmatené, protože pro ně řečník gestem naznačil nesouhlas, ale od tlumočnicka dostali jinou informaci. V této chvíli nemusí vědět, která z informací je správná. Pokud má tlumočnick možnost doplnit svůj projev vizuálně, může podpořit svou verbální interpretaci řečnickova gesta ještě použitím adekvátního gesta v cílové kultuře.

Vilímek (2006, s. 44) v tomto případě navrhuje tato sporná místa slovně dovysvětlit. Při simultánním tlumočení je ovšem v mnoha případech poměrně obtížné časově to zvládnout a vždy záleží na konkrétní situaci a především na rozhodnutí tlumočnicka.

c) Chování³

Tuto kategorii zařazuje do oblasti kineziky Fernando Poyatos (1987, s. 242) a označuje jí chování „více méně dynamické a většinou naučené, vycházející ze sociálních rituálů typických pro specifické situace, které se vyskytuje buď simultánně, nebo se střídá s verbálními projevy (např. způsob jakým někoho zdravíme, odkašláváme si, do jakých poloh si rovnáme ruce a nohy, apod.).⁴“

Kinezické prvky sdělení dokreslují a dodávají mu výraznost. Pro dosažení nejlepšího dojmu a nejsnadnějšího pochopení projevu by měl posluchač sledovat řečníka a poslouchat tlumočnicka. Pouze tehdy dosáhne spojení verbální i neverbální složky komunikace. Kombinace vizuální a akustické složky řeči usnadňuje pochopení sdělení, proto je i pro tlumočnicka výhodou, někdy až nezbytností, aby na řečníka při tlumočení viděl. Vilímek uvádí (2006, s. 43), že mnoho vizuální podpory může mít naopak na kvalitu tlumočení negativní vliv a to proto, že se tlumočnick méně soustředí na verbální informace.

---

³ Pojem „chování“ je přeložen z anglického slova „manners“, neměl by být zaměňován s pojmem „behaviour“.

⁴ V originále: "[...] more or less dynamic and mainly learned and socially ritualized according to specific situations, either simultaneously to or alternating with verbal language (e.g. the way we greet others, cough, cross arms or legs to adopt those postures)" Z originálního jazyka (angličtina) přeložila autorka této práce.

2.1.2 Auditivní systémy – co nám prozradí hlas

Do této oblasti patří tzv. paralingvistické jevy, jako tón, výška hlasu, přízvuk, rytmus řeči či intonace a pauzy. Dohromady je také nazýváme prosodie či parajazyk.

Paralingvistické jevy pomáhají jednak posluchačům pochopit projev tlumočnicka, jednak plní pro tlumočnicka důležitou úlohu vstupní informace, porozumění projevu řečníka. Tlumočení znesnadňuje, když řečník špatně artikuluje, mluví příliš potichu, monotónně, polyká koncovky, apod. K tomu je často přidána také tréma z veřejného vystoupení či možné momentální indispozice. Pro tlumočnicka také není příjemné, pokud řečník nemluví ve své rodné řeči. Tlumočnick sám by měl znát pravidla rétoriky, ale jeho vystoupení by mělo pouze dokreslovat a zdůrazňovat charakter informace.

Poyatos zdůrazňuje (1997, s. 250), že do této oblasti patří také „*audible kinesics*“ (slyšitelné pohyby jako například luskání prsty nebo poklepávání jimi o desku stolu), které jsou sice pouze okrajové, ale i přesto mohou poskytnout vodítka ke správné interpretaci myšlenky v dané situaci. Proto si jich musí být tlumočnick vědom a při tlumočení by měl zohlednit, zda mají důležitou sémantickou funkci, nebo jsou pouze součástí řečnickova neverbálního projevu.

2.1.2.1 Intonace

Intonace v lingvistice znamená změny tónu (melodie) v průběhu řeči. Patří mezi základní prozodické prostředky jazyka, tzv. suprasegmentální jevy (spolu s frekvencí a výškou tónu) (Novotný, 1992).

Intonace na úrovni věty (výpovědi) umožňuje rozlišit otázku, rozkaz nebo přání od prostého oznámení (zejména při volném slovosledu) či vyjádřit citové zabarvení výpovědi

Intonace tedy označuje klesání a vzrůstání výšky tónů při výpovědi. To tlumočnickovi napoví, zda řečník pokládá otázku, nebo použil větu oznamovací. Intonace je považována za nejdůležitější prostředek a nositele přídatných informací (Čeňková, 1996). Intonací naznačujeme konec jedné fráze nebo informace, k čemuž se v psaném projevu používá čárka, středník, tečka, vykřičník nebo otazník. Intonací můžeme také některá slova či myšlenky zvýraznit nebo

expresivně zabarvit, čehož si musí tlumočník také všímat a měl by tomu své tlumočení přizpůsobit.

Intonací mnoho řečníků také vyjadřuje sarkasmus či ironii. Především ve spontánních projevech jsou informace, které si tlumočník převezme z intonace, k samotnému tlumočení velmi nápomocné. Při čtených, připravených projevech je situace poněkud jiná. A to zejména v tom, že řečník může svůj projev číst automaticky, nesprávně akcentovat. V tomto případě může být intonace dokonce překážkou správnému porozumění.

Ideálně by tlumočník měl svůj výsledný projev přednášet se stejnou intonací, jako řečník. Čeňková (1996, s. 149) navrhuje, aby tlumočník vždy volil prostředky intonace o stupeň nižší než řečník.

Avšak při simultánním tlumočení, kdy někdy tlumočník musí říct informaci v cílovém jazyce, aniž by věděl, jak bude řečník pokračovat, může tlumočnickova intonace spíše vyjadřovat to, jak si myslí, že bude řečník ve svém projevu pokračovat. Často, pokud se tlumočník na svou intonaci dostatečně nesoustředí nebo jednoduše není schopen věnovat se tolika věcem zároveň, může jeho intonace posluchači ztížit vnímání projevu a schopnost rozpoznat, kde končí a začínají věty, či odlišit oznamovací věty od tázacích (Jones, 2002).

2.1.2.2 Pauzy a mlčení

I pauzy a mlčení jsou součástí komunikace. Pauzy tvoří až 40-50% celkové délky projevu. Jsou součástí projevu jak řečníka, tak i tlumočníka a usnadňují recepci informací, především posluchači.

Pauzou akcentujeme slova či myšlenky, vyjádříme souhlas či nesouhlas (zde je pauza většinou doplněna mimikou anebo jiným gestem) (Lepilová, 1998, s. 56). Pauza může zastávat různé funkce. Lepilová je ve své knize rozdělila do dvou kategorií. Krátké přerušení na hranicích slov, vět a frází, které slouží k naznačení jejich částí, se nazývá *gramatická pauza*, *neboli logická, významová pauza*. Zastává stejnou funkci jako intonace a nachází se obvykle tam, kde je v textu interpunkční znaménko. Oproti tomu použití *fyzilogické pauzy* je dáno fyzickými možnostmi každého řečníka, který se nadechne, když mu dojde dech, někdy i v místě, kde pauza přetrhne plynulost projevu. Takové pauzy ruší jak posluchače, tak i tlumočnický, mohou je zmást, pokud řečník udělá pauzu v půlce myšlenky, může to mít vliv na kvalitu tlumočení. Ideálně by si měl řečník

rozvrhnout síly tak, aby se gramatické a fyziologické pauzy překrývaly. To samé platí i pro tlumočníka, který pro publikum zastává vlastně funkci řečníka. Střídání mluveného projevu a pauz v mluveném projevu vytváří určitý rytmický model, který se typicky objevuje jak v projevech připravených, tak nepřipravených, ale i v projevu tlumočníka při simultánním i konsekutivním tlumočení.

Pauzy by neměly být příliš dlouhé, protože po překročení určité doby vnímané jako přiměřené dostávají pauzy negativní nádech, především v případě tlumočníka. Ten může být podezříván, že některé informace vynechává či zatajuje. Každopádně příliš dlouhé pauzy znesnadňují vnímání a porozumění projevu. Přiměřeně dlouhé pauzy přispívají k porozumění projevu a tlumočnickovi poskytují čas, aby si srovnal myšlenky a vytvořil lepší převod do cílového jazyka. Někteří tlumočníci se však pod tlakem situace snaží neustále mluvit právě proto, aby posluchači nenabyli dojmu, že jim některé informace nejsou tlumočeny úplně, a nepřestali tlumočnickovu projevu důvěřovat (Jones, 2002).

Poyatos (1997) pauzám a pomlčkám přikládá zvláštní pozornost. Ve většině případů jsou doprovázeny výmluvným výrazem tváře nebo nepatrným gestem, což je samozřejmě potřeba přetlumočit, ačkoli řečník nevyřkl žádná slova. Jako příklad uvádí druhou (nevyřčenou) část obecně známého přísloví či pořekadla ve výchozím jazyce, které ovšem nemusí být známo posluchačům s jiným kulturním zázemím. Rozhodnutí jak a do jaké míry přetlumočit nevyřčené nechává na profesionalitě každého tlumočníka.

2.1.2.3 Tempo a rychlost řeči

S intonací i s pauzami souvisí také tempo řeči. Nejedná se však pouze o tempo, které si zvolí řečník. Rychlost řeči závisí i na délce slov daného jazyka. Analytické jazyky (jako angličtina) umožňují rychlou komunikaci, naopak jazyky aglutinační (jako čeština) tempu komunikace příliš nenapomáhají.

Pro tlumočníka je při simultánním tlumočení nutné, aby řečníkův projev nebyl ani příliš rychlý, ani moc pomalý. Tuto skutečnost však sám tlumočnick nemůže ovlivnit. Tlumočníci se obecně shodují, že optimální je rychlost asi 100-120 slov za minutu (Seleskovitch, 1968; citováno v Anderson, 1979). Pokud je tempo projevu rychlejší či pomalejší, vede tato skutečnost ke zhoršení kvality tlumočení (Seleskovitch, 1973; citováno v Anderson, 1979). Nevýhody vysoké rychlosti projevu jsou poměrně zřejmé. Tlumočnick nestíhá převádět myšlenky a

slova do cílového jazyka, informace vypouští, může být díky tlaku, kterému je vystaven, nervózní, může se za řečníkem příliš zpozdit, a často se tak může v projevu ztratit, přestane se orientovat.

Naopak při příliš pomalém tempu řeči na druhé straně nedochází ke zkracování či vynechávání informací, tlumočník má čas převést projev do dokonalé formy v cílovém jazyce, ale pomalé tempo stěžuje logické vnímání soudržnosti textu a návaznosti myšlenek, a navíc jsou kladeny velmi vysoké nároky na tlumočnickovu krátkodobou paměť.

Vědci, kteří se problematikou vlivu přiměřeného tempa vstupních informací při simultánním tlumočení zabývají, zdůrazňují, že simultánní tlumočení je disciplína určená zejména pro tlumočení předem nepřipravených, spontánních projevů (naproti tomu překlad je určen pro překládání psaných textů) (Seleskovitch, 1976; citováno v Anderson, 1979), ačkoli v dnešní době je bohužel pro tlumočnický čím dál běžnější, že na konferencích řečníci čtou předem připravené projevy. Ty jsou oproti spontánní promluvě psané formálnější stylem a řečníci je obecně přednášejí rychleji a plynuleji, než když mluví tzv. „spatrá“. Při čtení připravených projevů odpadá hezitace, tzn. pauzy, které tlumočnick obvykle využívá na analýzu projevu, případně na dopovězení myšlenky, aby se vyhnul nutnému poslouchání a mluvení zároveň, či na krátký odpočinek.

2.1.2.4 Tón hlasu

Užitím různých tónů hlasu řečník naznačuje svůj přístup k tomu, co říká. Může mluvit tónem agresivním, kritickým, nervózním, zklamaným, monotónním, přátelským, nadšeným, smutným, atd.

2.1.2.5 Ostatní vokální zvuky

Výpověď řečníka je často doprovázena také různými zvuky, které nejsou považovány za slova či součást jazyka. Do těchto zvuků zahrnujeme smích, výkřiky radosti, strachu, bolesti, a dále také obvyklé výrazy znechucení, vítězství, atd., v psané podobě vypadají asi takto: „haha!“, „hmmm...“, „ehm“, apod. Řečník si jimi pomáhá vyjádřit svůj postoj či pocity, zkracuje pauzy ve chvíli, kdy hledá slovo či přechází od jedné myšlenky ke druhé.

Někteří řečníci těchto doprovodných zvuků (zejména „eeh“, „mmmh“) nadužívají, používají je mezi slovy či větami, když přemýšlejí jak pokračovat. Často je samozřejmě ze stejných důvodů používají také tlumočníci. Profesionalita

tlumočníka se však může prokázat i tím, že pauzy v projevu způsobené právě těmito zvuky využije spíše pro formulování správného převodu do cílového jazyka a nebude jimi posluchače zbytečně „zatěžovat“. Pokud ovšem dané zvuky nesou nějakou informaci důležitou pro projev, je nutné, aby si to tlumočník uvědomil a tuto myšlenku také převedl do konečného projevu.

2.2 Rozdělení kinezických pohybů podle jejich funkce

Mehrabian ve své knize „*Nonverbal Communication*“ (2009, s. 3) zmiňuje pět základních kategorií, do kterých gesta rozdělili Ekman a Friesen (1969; citováno v Mehrabian, 2009). Toto rozdělení kategorizuje pohyby podle jejich zamýšleného účelu (Afiti, 2007). Použil jej také Poyatos (1987, s. 243), který označil za nejdůležitější kategorie emblémy, adaptory a ilustrátory.

První kategorií jsou tedy *emblems* (emblémy) neboli gesta, která ke svému vysvětlení v rámci jedné kultury nepotřebují žádné další vysvětlení a jsou jednoznačná. Do této malé skupiny patří např. universální gesta jako mávání rukou na pozdrav, vztyčený palec na znamení souhlasu, úsměv či zamračení. Dají se nahradit slovy nebo frází a opačně (např. „O.K.“, „Stop“, „Ano“, „Ne“). Emblémy jsou většinou vědomě použitá gesta a posluchači, kteří s řečníkem sdílejí kulturu, jim bez problémů rozumí. Mohou se vyskytovat jak za doprovodu verbální složky komunikace, tak i úplně osamoceně, např. v případě, kdy se musíme spoléhat pouze na neverbální komunikaci z důvodu hluku, velké vzdálenosti, apod.

Druhá kategorie se jmenuje *adaptors* (adaptéry). Je to velká skupina gest, kterou lze rozdělit do tří skupin (Afiti, 2007, s. 41). Dotýkáme se buď sami sebe (*self-adaptors*), tím uspokojujeme nějakou vlastní momentální potřebu, např. odhrnutí vlasů z tváře, nebo se dotýkáme někoho jiného (*alter-directed adaptors*), např. ometení vlasu z obleku druhého, pozdravy, poklepání na rameno. Mezi adaptéry řadíme také pohrávání si s předměty – s tužkou, papírky, atd., ty nazýváme *object adaptors*. Ne všechna gesta, která zahrnují dotyk, jsou však považována za adaptory. Některá mohou být emblémy či ilustrátory (viz další odstavec).

Třetí velká kategorie zahrnuje *illustrators* (ilustrátory). Jedná se o prvky kinezické a paralingvistické, kterými přímo ilustrujeme naše slova, dokreslujeme

jimi význam, pomáhají nám je znázorňovat. Pomocí ilustrátorů např. v prostoru znázorníme velikost či tvar předmětu, o kterém hovoříme. Podle Mehrabiana je takové dokreslování redundantní a člověk ho používá především ke zdůraznění. Na rozdíl od emblémů jsou však přímo spojeny s verbálním vyjádřením a většinou nemají přesný neverbální ekvivalent. Vyjádřit je slovně může být velmi obtížné. Ono známé mávnutí rukou při mínění, že něco je nesmysl, je jedním z příkladů (Afiti, 2007).

Čtvrtou kategorií jsou *affect displays* (afektivní projevy). Jedná se o spojení mimiky a pohybů těla, které vyjádří naše pocity, často náš emocionální vztah k ostatním účastníkům komunikace, bez doteků. Doplnují verbální sdělení, ale mohou i zcela nahradit slova. Příklady: úsměv, zamračení, uvolněný postoj.

Poslední, pátou kategorii, nazýváme *regulators* (regulátory). Tyto signály monitorují, kontrují nebo koordinují řeč druhého. Umožňují účastníkům komunikace ji buď začít, či ukončit. K tomu používají gestikulaci, oční kontakt a postoje (např. přikývnutím dáme řečníkovi signál, že souhlasíme a on může pokračovat, pohyby rukou mu ukážeme, aby si pospíšil a svou myšlenku rychle dokončil, atd.).

Poslední dvě kategorie Poyatos zcela vynechává (1987, s. 243). Místo nich podrobněji rozděluje ilustrátory do podkategorií. Ty se částečně překrývají, nejdůležitější z nich jsou podle něj tzv. *language markers* (jazykové markery).

Language markers používá řečník při každém projevu a jsou úzce spojené s kulturou země, která daným jazykem hovoří (Rennert, 2008). Poyatos (1987) je nazývá vizuálním akcentem, stresem. Jedná se o malé pohyby hlavy, rukou a výrazy v obličeji, kterými řečník zdůrazňuje rytmus a obsah svého projevu. Mohou nést význam pronominální (např. ukazování směrem k někomu hlavou či pohledem, k vyjádření zájmena), předložkový (např. krátká gesta vyjadřující „dokud“, „ale“, „bez“), spojovací (např. pro výraz „ačkoli“) nebo slovesný. *Language markers* mohou také doprovázet intonaci projevu (přikyvování, výrazy obličeje či gesta rukou) (Rennert, 2008).

Poyatos (1997) poukazuje na fakt, že jednou z hlavních charakteristik konverzačních kinezických pohybů je také to, že je mluvčí může použít ještě dříve, než promluví, a to by mělo dobrému tlumočnickovi pomoci zrychlit fáze porozumění a analýzy myšlenky a tak i jeho vlastní produkci řečnickovy promluvy.

Každý řečník používá vlastní repertoár neverbálních složek projevu a to v různé míře, která by v ideálním případě měla být v rovnováze s verbální složkou projevu. Simultánní tlumočník se však vždy musí rozhodnout až improvizovaně v průběhu tlumočení, které prvky neverbální komunikace by měly být přeneseny do cílového jazyka, ať už verbálně nebo neverbálně (Poyatos, 1997).

2.3 Význam neverbální komunikace v komunikačním procesu

Slovní komunikaci popsal Poyatos (1987, s. 236) jako souhru tří složek, a to jazyka (řeč), parajazyka (výška hlasu, intonace, pauzy, hlasitost, apod.) a kineziky (řeč těla). Tyto tři složky se při komunikaci objevují v různých kombinacích a v různé míře, přičemž parajazyk a kinezika se mohou vyskytovat i bez verbální komunikace, ale ta je naopak vždy doprovázena neverbální komunikací, kinezikou a parajazykem. Vizualní neverbální komunikace v celém svém rozsahu nezahrnuje pouze kineziku, ale také proxemiku, sociální a kulturní znaky (oblečení, chování ve společnosti, atd.) a jisté další viditelné psychologické reakce, jako např. slzy nebo červenání se, protože i tyto složky jsou nositelem informací (Poyatos, 1997).

Poyatos (1987) zdůrazňuje, že řeč se skládá ze všech těchto tří složek, nikdy se nejedná o holá, „suchá“ slova, protože ta jsou vždy doprovázena právě neverbálními aktivitami, ať už takovými, které je možné od řeči oddělit, např. významná odmlka, ironické pousmání se, hlasité vydechnutí, atd., a také těmi, co jsou součástí řeči, jako např. chvějící se hlas, zvučnost, vysoká poloha hlasu, atd.

Zároveň dodává (1997, s. 261), že právě toto spojení všech tří složek promluvy (jazyk-parajazyk-kinezika), které je poměrně běžné, představuje pro tlumočníka největší potíž.

Neverbální signály nevysílá řečník vždy vědomě a zároveň jsou většinou vysvětlovány a zachycovány posluchačem také nevědomě (Argyle 2002; citováno v Rennert, 2008).

Základní funkce parajazyka a kineziky v řeči (neverbální komunikace) jsou nahrazování, podporování, opakování a popírání toho, co bylo řečeno verbálně⁵. (Poyatos, 1987, s. 239).

---

⁵ V originále: "[...] replacing, supporting, repeating, or contradicting what is being said verbally". Z originálního jazyka (angličtina) přeložila autorka této práce.

Parajazyk při komunikaci slyšíme, kineziku vidíme. Obě formy neverbální komunikace mohou poskytnout tlumočnickovi doplňkové informace k tomu, co řečník vyjadřuje verbálně, opakováním slovní informace neverbálními prostředky (např. gesto popírání při vyřčení slova „ne“), potvrzováním řečeného (např. řečník úsměvem doprovodí slova vyjadřující lásku a oddanost) nebo popíráním řečeného (např. řečník se usmívá při vyřčení pokryteckých slov).

Kinezika je schopná podobných efektů, stejně jako parajazyk ji může řečník využít jako ekonomický nástroj, kterým „řekne“ něco navíc ve stejném čase, ve kterém by pouze mluvil (např. větu „Ano, on ti s tím určitě pomůže“ doplní nedůvěřivým tónem, posluchač ví, že ji musí interpretovat spíše ironicky).

Oba tyto prostředky neverbální komunikace, zejména kineziku, řečník často používá, když si nemůže na slova vzpomenout. Pak začne k označení objektů a abstraktních pojmů používat gesta a někdy i paralingvistické prostředky, tento jev Poyatos (1987) nazývá „*nonverbal periphrases*“ – neverbální opis.

Parajazyk je pro tlumočnicka velmi důležitou součástí neverbální komunikace. Je vždy součástí slovního projevu, a protože je slyšitelný, je tento zdroj informací pro tlumočnicka dostupný vždy, i když nemá možnost vizuálního kontaktu s řečníkem. Zároveň je to při kabinovém simultánním tlumočení často jediný způsob, kterým může tlumočnick vyjádřit vše, co řečník vyjádřil neverbálně, včetně kinezických projevů.

V literatuře se setkáváme se spoustou výzkumů, které se zabývají otázkou, jakou část sdělení si lidé při komunikaci předají neverbálně.

Albert Mehrabian ve své práci (Mehrabian, 1967a) studoval poměr informací sdělených verbálně, vokálně (prosodii a paralingvistickými prvky) a výrazy tváře při „*communicating feelings*“ (předávání informací o pocitech člověka). Výsledky jeho experimentu ukazují, že pro efektivní porozumění sdělovaných informací o pocitech a postoji mluvčího je nutné, aby tyto tři složky byly ve shodě (všechny pozitivní, všechny negativní, či všechny neutrální).

Vychází ze svého předchozího experimentu (Mehrabian, 1967b), ve kterém ukázal, že pokud při komunikaci mluvčí sděluje informaci více kanály, a to slovy (verbálně) a tónem hlasu (neverbálně), přičemž tyto dvě informace nejsou ve shodě (obě pozitivní – obě negativní), běžný člověk při své interpretaci nadřadí neverbální složku komunikace (tón hlasu) nad složku verbální (doslovný význam

slov). Jako příklad uvádí slovo „scram“ (*vypařit se, zdejchnout se*), které řečeno s pozitivním nádechem vyvolá u příjemce dojem celkové pozitivní komunikace.

Ve svém druhém experimentu (Mehrabian, 1967a) dokázal, že při porovnávání důležitosti dvou složek komunikace, a to výrazů v obličeji a verbálního sdělení, je pro příjemce důležitější výraz obličeje, ovšem složka verbální hraje při interpretaci sdělení také důležitou roli.

Dále z jeho studie vyplývá, že pokud jsou obě složky ve shodě, pak sdělování jedné informace více kanály zintenzivňuje postoj, který chce mluvčí sdělit. Proto například když matka objímá a líbá své dítě, vnímá dítě její postoj více pozitivně, než když ho jen objímá, nebo jen líbá.

Mehrabian uvádí (1967a), že neverbálně si lidé předají 55% informací a zbylých 45% verbálně (z toho 7% připisuje obsahu slov a 38% vnímáme podle tónu řeči, intonaci, zabarvení a síle hlasu). Svou teorii nazval "7%-38%-55% Rule", je ovšem nutné poznamenat, že toto procentuální rozdělení platí pouze tehdy, je-li situace dvojznačná nebo vysvětlení sdělovaných informací není zcela jasné (například když význam slov vyvolává opačný dojem než tón hlasu mluvčího či jeho výrazy tváře).

Sám na svých internetových stránkách dodává (Mehrabian, 2009), že toto pravidlo je možné aplikovat pouze na vyjadřování emocí, pocitů a vlastních postojů a že jeho pravidlo neznamená, že pouze 7% sdělení je předáváno slovy a zbytek, tedy 93% sdělení, je předáváno neverbálně řečí těla a paralingvistikou. Toto vysvětlení platí pouze pro sdělování emocí a jeho aplikaci na všechny ostatní situace považuje za chybnou, přesto je mezi lidmi i odborníky velmi rozšířená.

Ostatní zdroje, které se vyvarovaly nesprávné interpretace Mehrabiana (těchto je bohužel poměrně málo), uvádějí rozpětí pro neverbálně sdělené informace 50-90%. Ať už je tento poměr verbálně–neverbálně sdělených informací 50% či 90%, jedná se o velkou a důležitou součást, a protože tlumočení je především komunikace, je více než vhodné se neverbální komunikací zabývat.

Vítězslav Vilímek z ostravské univerzity věnoval své vystoupení na ostravské konferenci „Den s překladem“ v roce 2006 právě problematice neverbální komunikace při tlumočení a překladu. Uvádí, že ačkoli je neverbální komunikace nedílnou součástí každé řečové komunikace, a proto by se o ni měli zajímat také tlumočníci, „poměrná složitost, mnohvrstevnatost a potřeba spojit

znalosti z mnoha vědních oborů (lingvistika a její hraniční disciplíny, translátologická praxeologie, psychologie, neurofyziologie, aj.) představují příčiny dosud nedostatečného prozkoumání neverbální složky při překladu a tlumočení“ (Vilímek, 2006).

Proces tlumočení lze podle Vilímka (2006) zapsat také jako sekvenci orientace ve sdělení – hledání tlumočnického řešení – realizace tlumočnického řešení, ve kterém je možné zaznamenat neverbální prostředky na jeho začátku i konci.

3. Simultánní tlumočení

3.1 Historie a definice simultánního tlumočení

Tlumočení jako zprostředkování jazykových informací mezi jedinci, kteří nemluví stejnou řečí, je disciplína, kterou lidé používali už od dob dávné minulosti. První zmínky pocházejí z Egypta z doby přibližně 3000 let před naším letopočtem. V Evropě lidé využívali služeb tlumočnicka již v době antiky.

Profesionální konferenční tlumočení bylo poprvé použito na mírové konferenci po první světové válce v Saint-Germain v roce 1919, kde byla použita forma konsekutivního tlumočení. Koncem 20. let se začíná experimentovat s použitím techniky simultánního tlumočení, ale oficiálně je poprvé použito až při Norimberském procesu po druhé světové válce v roce 1945.

Disciplína simultánního tlumočení je tedy poměrně mladá. Někdy bývá simultánní tlumočení označováno také jako konferenční tlumočení.

Simultánní tlumočení probíhá souběžně s projevem řečníka. Nejedná se o úplnou simultaneitu, i kdyby měl tlumočnick výjimečně vyvinutou vlastnost anticipace, protože tlumočnick musí vyslechnout řečníka, aby mohl vyslovit přeformulovanou výpověď v cílovém jazyce. Simultánně tak zní pouze z pohledu posluchače, který vnímá řečníkův projev a následnou reprodukci informací tlumočnickem, vyřčení projevu v cílovém jazyce, souběžně, ale ve skutečnosti je mezi výchozím jazykem a cílovým textem určitá prodleva (Čeňková, Šebková, 2010).

Jak uvádí renomovaná odbornice v tomto oboru, Ivana Čeňková, „simultánní tlumočení vyžaduje více soustředěné pozornosti, pohotovosti a je celkově náročnější na okamžitou logickou analýzu, zpracování vyslechnuté informace a její paralelní převedení do jazyka cílového než tlumočení konsekutivní“ (Čeňková, Šebková, 2010).

3.2 Simultánní tlumočení jako komplexní proces komunikace

Simultánní tlumočení je složitý kognitivní proces, při kterém musí tlumočnick zvládat hned několik činností zároveň a musí zapojit mnoho svých schopností, jak kognitivních, při zpracovávání informací, tak lingvistických, zejména pro překódování informace, kterou obdržel ve výchozím jazyce, do

cílového jazyka. Tlumočení není ani pouhou rychlou, slovní verzí překladu. Při tlumočení se nejedná o převod konkrétních slov, ale o převod myšlenek vyjádřených slovy. Tlumočník musí posluchači poskytnout celkový dojem projevu mluvčího, jeho sdělení musí obsahovat jak význam myšlenky mluvčího, tak i další aspekty projevu (např. formální nebo neformální styl, idiomatičnost), řečnické aspekty (např. ironii, sarkasmus), emocionální postoj mluvčího (např. jeho citové rozpoložení, agresivitu, přesvědčování posluchačů) a také účel sdělení (informovat posluchače, přesvědčit je, atd.) (Kurz, 1996).

V porovnání s překladem klade tlumočení vysoké nároky na rychlost a pohotovost, co se ovšem týče přesnosti, má tlumočník poměrně širší možnosti, na přesnost se nekladou tak vysoké nároky jako při překladu. Tlumočení tak lze spíše přirovnat k parafrázování, než k tzv. „code-switching“ (přecházení z jednoho jazykového systému do druhého). V praxi je tlumočení většinou směsí těchto dvou aktivit (Seleskovitch, 1976; citováno v Anderson 1979).

Popsat komplexní proces simultánního tlumočení souborem aktivit zapojených při jednotlivých procesech tlumočení se pokusil Daniel Gile, který sestavil na začátku 80. let 20. století tzv. Efforts Model neboli Model úsilí. Ten měl původně sloužit především studentům tlumočnictví, a proto ho Gile zformuloval co možná nejjednodušeji, aby studenti „architekturu“ modelu snadno pochopili. Složitý proces tlumočení rozdělil do tří základních oblastí úsilí („efforts“). Jak sám poznamenává (Gile, 1997), tento termín vybral proto, že podtrhuje onen neautomatický aspekt tlumočnické činnosti.

První oblast zahrnuje proces poslechu a analýzy výchozího textu (*Listening and analysis effort, L*). V této fázi vynakládá tlumočník úsilí na porozumění výroku, jeho analýzu a pochopení významu. Úsilí produkce (*Production effort, P*) zahrnuje převod mentální reprezentace textu, přes plánování promluvy až k jeho verbalizaci v cílovém jazyce. Poslední úsilí, úsilí paměťové (*Memory effort, M*), označuje nároky kladené při simultánním tlumočení na krátkodobou paměť. Ta musí podržet informaci od chvíle, kdy je vyřčena ve výchozím jazyce, přes tlumočnickovu snahu myšlenku porozumět, zformulovat výpověď v cílovém jazyce až do okamžiku, kdy svou promluvu vysloví. Stejně musí tlumočník vynaložit velké úsilí v situacích, kdy řečníkovi není rozumět, ať už z důvodu špatného ozvučení, neporozumění výroku, silného akcentu řečníka,

chyb, apod. Tímto Gile vytvořil definici simultánního tlumočení (SI) za pomoci využití tří úsilí a čtvrtého úsilí, úsilí koordinace (*Coordination effort, C*).

$$SI = L + P + M + C$$

V ideálním případě pracují všechny složky zároveň, každá na jiném úseku promluvy (P pracuje na první části výroku, M na prostřední a L na poslední). V praxi tlumočnick pro různá úsilí využívá různou kapacitu svých možností v závislosti na obtížnosti sdělení, hustotě informací na určitém úseku či řečnickově tempu řeči.

Simultánní tlumočení rozdělili podle různých kritérií do jednotlivých fází také další odborníci. Jean Herbert například uvádí tři fáze simultánního tlumočení, a to „*understanding, conversion and delivery*“ (Herbert, 1968), kdy paměť zahrnuje do třetí fáze, konverze. Dalším je například Roderick Jones, který rozděluje tlumočení na „*understanding, analysis and re-expression*“ (Jones, 2002). Gilův model je však relativně nejznámější, navazuje na předchozí autory a od ostatních se liší tím, že se soustředí primárně na proces tlumočení z pohledu tlumočnicka, na jeho paměť.

Proces simultánního tlumočení rozdělila také Hella Kirchoff a to na čtyři základní fáze (1976, s. 111):

- dekodování segmentu ve výchozím jazyce
- překódování (VJ do CJ)
- produkce segmentu v cílovém jazyce
- (vlastní) kontrola konečného produktu

Během celého procesu ještě tlumočnick sám sebe kontroluje, případné chyby musí opravit.

Poyatos (1997) popsal charakteristiku chronemiky (zacházení člověka s časem) při simultánním tlumočení ve spojitosti s neverbálními prvky komunikace, přičemž upozorňuje, že úplné simultaneity není možné nikdy dosáhnout. Publikum vidí kinezické pohyby řečnicka a všechny další viditelné prvky neverbální komunikace, přičemž zpoždění, se kterým porozumí tomu, „co bylo řečeno“ a „jak bylo řečeno“, je minimální, protože je řečnickova promluva ihned následována tlumočnickovým projevem (v ideálním případě se posluchači

dostane obou složek projevu řečníka, „co“ i „jak“). Poyatos však upozorňuje, že i toto minimální zpoždění brání posluchači, aby plně, kompletně vnímal všechny složky projevu řečníka a jeho celkový nádech.

Při typickém modelu simultánního tlumočení, kdy tlumočnická kabina je od řečníka a posluchače oddělena, slova jsou přenášena k publiku za pomoci techniky, je komunikace mezi řečníkem a posluchači (primární účastníci komunikace) a mezi posluchači a tlumočnickem (sekundární účastník komunikace) nepřímá. Mezi řečníkem a posluchači je velký fyzický odstup a mezi tlumočnickem a primárními účastníky komunikace, řečníkem a posluchači, může být tato vzdálenost ještě větší. Kabiny jsou někdy dokonce umístěny mimo konferenční sál (Alexieva, 1997, s. 222). V tom případě tlumočníci nemají možnost vizuálního kontaktu ani s řečníkem, ani s posluchači, a pro význam neverbální komunikace se tedy dají brát v úvahu pouze paralingvistické prvky, které jsou přenášeny auditivními kanály.

Tlumočnická kabina jednak převádí myšlenky z jednoho jazyka do druhého, je jakýmsi překladatelem jazyka, ale jeho mozek funguje také jako jakýsi přístroj na převádění informací, přičemž musí být schopný vnímat, poslouchat a analyzovat projev, informace si uchovat v krátkodobé paměti, vybrat z nich nejdůležitější myšlenku a zároveň ji souběžně přetlumočit z výchozího jazyka do cílového, a přitom svůj projev sledovat, vnímat a poslouchat, případně se i opravit, pokud je to třeba. Musí sledovat, zda má jeho projev přiměřené tempo, zda je srozumitelný posluchačům a zda obsahuje myšlenku řečníka tak, jak ji pochopil sám tlumočnick, protože ten při simultánním tlumočení bohužel nemá možnost se řečníka na cokoli zeptat či ho poprosit, aby mu část projevu zopakoval.

3.3 Tlumočnické vybavení

Základním vybavením při simultánním kabinovém tlumočení je mikrofon, do kterého hovoří řečník v sále, k tlumočnickovi se jeho hlas dostane pomocí sluchátek, a ten posléze přetlumočí sdělení do mikrofonu. Publikum v sále jeho hlas slyší opět ve sluchátkách, na kterých si obvykle zvolí kanál, který vysílá jimi zvolený jazyk. Kvůli vysokým nárokům na koncentraci jsou většinou v kabině dva tlumočníci, kteří se navzájem střídají (přibližně každých 20-30 minut), případně si pomáhají se zapisováním složitějších údajů, jako např. čísel či jmen.

Technické vybavení a jeho používání simultánní tlumočení ve velké míře ovlivňuje, protože na něm celý proces tlumočení závisí. Například technici i posluchači si musí správně přepínat mezi kanály, řečníci se často otáčejí od mikrofonu či jsou příliš blízko, daleko, nebo do něj naráží, což vytváří nepříjemné zvuky a ztěžuje tlumočnickům porozumění výchozímu textu.

3.4 Význam možnosti výhledu tlumočnicka při simultánním tlumočení

3.4.1 Výhled na řečníka

Výhody a nevýhody vizuálního kontaktu s řečníkem (v našem případě výhled na řečníka) byly prodiskutovány v předchozích kapitolách této práce a budou také předmětem experimentu.

3.4.2 Výhled na publikum, konferenční sál

Pro tlumočnicka je důležitý i vizuální kontakt s posluchači v sále (alespoň jednostranný, tzn. on vidí na posluchače). Publikum totiž také mluví svou vlastní „řečí těla“. Ověřuje si jejich reakce na svůj projev, z nich může rozpoznat, zda mluví srozumitelně, zda mluví bezchybně, zda publikum jeho projev chápe. V každém komunikačním projevu dává posluchač svou řečí těla najevo, jestli souhlasí či ne, jestli se nudí, apod. Tlumočnick na konferenci není primární článkem komunikace, pouze ji zprostředkovává. Řečník přesto očekává reakce publika a i pro samotného tlumočnicka jsou velmi důležité.

Výhled na celý konferenční sál je pro tlumočnicka často naprosto nezbytný, pokud je třeba tlumočit informace, které vyvstanou ze situace, z kontextu. Takové informace jsou jasné jak pro publikum, tak pro řečníka, a ten je obvykle slovně nepopisuje. Pokud tlumočnick nemá možnost tyto informace vizuálně získat, pak je nemůže správně přetlumočit (Rennert, 2008).

3.4.3 Vizualní podpora

Tento zdroj informací, jako např. v současné době stále oblíbenější powerpointové prezentace, je nápomocný jak pro řečníka, tak i pro tlumočnicka. Tlumočnick může využít informací obsažených v doprovodném vizualním materiálu pro ulehčení své práce, např. nemusí si zapisovat čísla, jména, statistiky, letopočty, apod., a zároveň pokud řečník čte citát či jiné informace (jak již bylo řečeno, čtený projev je vždy pro tlumočnicka nepříjemný, protože řečník zrychlí

tempo, méně intonuje, apod.), tlumočnick může částečně ulevit svým uším a zaměřit se především na převod informací, které má k dispozici v psané formě.

3.5 Faktory ovlivňující proces simultánního tlumočení

Existují nejméně tři faktory týkající se prostředí, ve kterém simultánní tlumočení probíhá, které mají na jeho kvalitu velký vliv. Všeobecně se považují za tak důležité, že jsou pro jejich normalizaci vytvářeny různé zákony a normy, často jsou uvedeny také v tlumočnickově smlouvě.

3.5.1 Znalost prostředí a situačního kontextu

Prvním faktorem je znalost lingvistického a situačního kontextu. Již v minulosti bylo prokázáno, že tlumočníci využívají informací, které jim poskytnou situační a lingvistický kontext i v případech poměrně jednoduchých projevů (Lindig, 1976; citováno v Anderson, 1979). Jak už bylo řečeno v podkapitole 2.1.2.3 Tempo a rychlost projevu, je pro tlumočnicka velmi nepříjemné, když řečník svůj projev čte. V takovém případě je pro tlumočnicka velmi přínosné, pokud je s lingvistickým kontextem předem seznámen, pokud má k dispozici například shrnutí daného projevu. To mu pomůže zorientovat se v kontextu, upřesní si rozdělení hlavních myšlenkových okruhů, dozví se, jakým směrem se bude ubírat a vyvíjet řečníkova argumentace (k tomu tlumočnickovi běžně slouží spojky, při simultánním tlumočení je však často možné tak krátká slova přeslechnout a špatná interpretace pak může vést k větším problémům a nedorozuměním).

3.5.2 Zvuková stránka vstupních informací

Pro tlumočnicka je nejdůležitější, aby mu byly zajištěny optimální podmínky pro poslech. Gerver (1971) ve své nepublikované doktorské práci (citováno v Anderson, 1979) prokázal souvislost mezi hlukem a šumem a zhoršováním kvality tlumočení.

Pro zajištění optimálních podmínek při kabinovém tlumočení byla v roce 1974 vydána norma ISO 2603--*Fixed booths for simultaneous interpretation*, která byla upravena v roce 1983. Tato norma má zajistit především tři požadavky:

- a) „akusticky oddělit různé simultánně tlumočené jazyky a zamezit vzájemnému rušení se mezi tlumočenými jazyky a řečníkem v sále

- b) zajistit efektivní dvoustrannou komunikaci mezi kabinou a konferenčním sálem
- c) zajistit příjemné pracovní prostředí, které tlumočnickům umožní plně se koncentrovat a soustředit.“⁶

Norma udává přesné rozměry kabiny, typ a vlastnosti dveří, vymezuje možnost přístupu ke kabině, udává informace o přesné velikosti a počtu oken v kabině, dále hovoří také o osvětlení, klimatizaci, barvách, sedacích plochách, akustickém vybavení kabiny, sluchátkách, mikrofonech, monitorech, atd. V neposlední řadě nařizuje, kde má být tlumočnická kabina v konferenčním sále umístěna, a vyžaduje, aby měl tlumočnick „přímý výhled na celou konferenční místnost, ve velkých sálech, kde je pódium či promítací plátno vzdáleno více než 30m by měl mít tlumočnick k dispozici jinou vizuální podporu, např. poskytnutím obrazovek uvnitř či v bezprostřední blízkosti tlumočnické kabiny.“⁷

3.5.3 Vizuální stránka vstupních informací

Tato norma se týká třetího faktoru, který kvalitu simultánního tlumočení ovlivňuje. Ten lze nazvat také jako extralingvistický kontext, ve kterém je projev pronášen. Do něj lze zahrnout jak publikum, tak řečníka a jejich vzájemný vztah, pozadí, ze kterého řečník pochází (jeho funkce, pozice, znalosti, názory, ...) či účel konference. Tyto informace přispívají tlumočnickovi různou měrou k orientaci v projevu a jeho analýze. Neverbální vizuální informace jako řečnickova mimika a gesta, ale i reakce publika jsou považovány za nedílnou součást komunikačního procesu, které doplňují verbální složku projevu (Argyle, 2002; citováno v Rennert 2008).

---

⁶ převzato z normy ISO 2603, z originálu přeložila autorka této práce

⁷ převzato z normy ISO 2603, z originálu přeložila autorka této práce

4. Experiment

4.1 Teze a hypotéza

Oblast neverbální komunikace je pro tlumočnicka jedním z nejobsáhlejších zdrojů doplňujících informací a při simultánním tlumočení může z gest, mimiky a dalších kinezických a paralingvistických prvků vyčíst spoustu informací, které mu během řečnickova projevu mohly uniknout, nebo které přeslechl například z důvodu technických problémů či špatného akcentu řečníka (špatná artikulace, řečník mluví příliš potichu, nezřetelně, pomalu či rychle, někteří řečníci mohou mít vadu řeči, apod.) (Čeňková, 1996), nebo proto, že se více soustředil na svůj vlastní projev.

Paralingvistické prvky, jako intonace, pauzy, tempo řeči či různé další zvuky jsou nedílnou součástí každé promluvy a tlumočnickovi nejsou nikdy odepřeny (slyšet řečníka je pro tlumočení nejzákladnější podmínkou). Avšak kinezické prvky, jako jsou gesta, mimika, pohyby těla, postoje a další, mohou být pro tlumočnicka při určitých projevech jako zdroj informací nedostupné. Tím se zásadně mění jeho situace, a proto se experiment zaměřuje především na tuto oblast.

Na základní myšlence, že odepření vizuálního kontaktu s řečníkem mění situaci tlumočnicka, znesnadňuje jeho práci a potencionálně zhoršuje kvalitu výsledné promluvy, a na základě sekundárních literárních zdrojů, které jsem použila ke zpracování teoretické části této bakalářské práce, jsem navrhla a provedla experiment, který má ukázat, zda je tato hypotéza pravdivá, či nikoli. Cílem experimentu je pokusit se zjistit a zároveň zhodnotit, zda při simultánním tlumočení má vizuální kontakt tlumočnicka s řečníkem vliv na porozumění projevu a ulehčuje tak velmi náročnou aktivitu, jakou simultánní tlumočení bezesporu je.

4.2 Popis experimentu

Při provádění experimentu byla testovaná skupina rozdělena na dvě části, z nichž tlumočníci první skupiny měli možnost sledovat při tlumočení videonahrávku, druhé skupině tlumočnicků byl vizuální kontakt s řečníkem odepřen, tlumočili bez videonahrávky.

Bohužel, při experimentu nikdy není možné vytvořit podmínky zcela identické jako ve skutečnosti, a proto budou výsledky tohoto experimentu pravděpodobně částečně zkreslené. Jedním z faktorů, které zkreslení výsledků nahrávají, je skutečnost, že pokusné osoby (studenti) tlumočili videonahrávku, ne živé vystoupení řečníka. Jak ukázala Ingrid Kurz (1996), tlumočení videonahrávek či tlumočení při sledování televizní obrazovky je pro tlumočníky více unavující a náročnější, než tlumočení živého projevu.

Druhým důležitým faktorem je skutečnost, že v laboratoři nebylo přítomné publikum. Jak jsem již uvedla v předchozí kapitole, pro získávání doplňkových informací je pro tlumočníka výhled na posluchače také velmi významný. Protože samotných tlumočnicků bylo pouze šest a každá polovina z nich tlumočila při pokusu za rozdílných podmínek, nebylo možné, aby si dělali publikum vzájemně, faktor vlivu výhledu na publikum při tomto experimentu proto nebudeme brát v úvahu.

4.3 Pokusné osoby

Pokusnými osobami při tomto experimentu bylo šest studentů Univerzity Palackého v Olomouci, kteří navštěvují stejný tlumočnický seminář. Dva z nich jsou studenty třetího ročníku oboru Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad (ATP) na Filozofické fakultě a čtyři navštěvují stejný obor druhým rokem. Nejedná se tedy o profesionální tlumočnický, pro tento pokus však jejich znalosti a dovednosti bohatě postačují. Text tlumočili z angličtiny do češtiny, tedy do svého mateřského jazyka. Všichni byli předem seznámeni s účelem toho experimentu a s použitím svého projevu k účelům zpracování podkladů pro bakalářskou práci souhlasili.

4.4 Materiál

Ke svému experimentu jsem hledala nahrávku z dostupných zdrojů, především ve videodatabázích dostupných na internetu. V případě zvolené nahrávky jde o prezentaci instruktážního videa pro manažery a pracovníky ve vedoucích postaveních, kteří se často nechávají unést emocemi, dlouhou 2 minuty a 53 vteřin, kterou přednáší mladá žena v anglickém jazyce. Jedná se o rodilou mluvčí, která přeřikává předem připravený, naučený text (nejedná se o spontánní

promluvu). Text v plném znění je přiložen v kapitole 6. Přílohy, videonahrávku, která byla pro experiment použita, můžete nalézt na přiloženém DVD. Videonahrávka instruovaným osobám – divákům – radí, jak kontrolovat své emoce. Instruktorka při svém projevu používá výraznou gestikulaci, stejně jako mimiku, svůj projev nedoplňuje žádnými dalšími vizuálními informacemi, například obrázky, grafy, apod.

Tuto nahrávku jsem vybrala také z toho důvodu, že je poměrně snadné představit si situaci, ve které by stejný či podobný text byl součástí živého vystoupení a bylo by pro některé posluchače nutné ho simultánně tlumočit.

Při výběru nahrávky jsem samozřejmě brala v úvahu účel experimentu, tedy bylo třeba, aby do určité míry obsahovala neverbální prvky jako gesta a mimiku. Obsah textu je však spíše jednoduchý, obecný, aby nedošlo ke zhoršení kvality tlumočení z důvodů lexikálních problémů, neznalosti terminologie či příliš rychlého tempa. Vyzkoušet v podobných podmínkách použitých v tomto experimentu tlumočení těžších pasáží či různých „nástrah“ na tlumočnický, nebo se pokusit docílit určité rovnováhy mezi všemi složkami neverbální komunikace obsažené v textu by bylo jistě zajímavé, tento způsob by však vedl k vytvoření „umělé situace“.

Studenti nebyli seznámeni s tématem bakalářské práce, protože by si odvodili, na co je text zaměřen, a mohli by se tak na neverbální prvky speciálně zaměřovat a následně by tak mohlo dojít k dalšímu zkrácení výsledků.

Studenti rovněž neměli možnost se s materiálem seznámit v předstihu, protože by to bylo v rozporu s podstatou experimentu. Téma i forma experimentu jim byla vysvětlena až před samotným začátkem testování.

4.5 Metoda provedení experimentu

Experiment proběhl ve třídě speciálně vybavené pro účely nácviku tlumočení, nově zřízené softwarové jazykové laboratoře pro potřeby studentů a profesorů ATP. Každý student („pokusná osoba“) měl k dispozici vlastní stůl s tlumočnickým zařízením. Videonahrávka a zvuk byly pouštěny každému studentovi individuálně do sluchátek za použití programu *Sanako Study 1200*. První skupina, která prováděla pokus ve formě „s videonahrávkou“, ji měla možnost sledovat na promítacím plátně přenášenou pomocí videoprojektoru,

společně s ostatními tlumočnický ze stejné skupiny. Na plátno měli všichni studenti dobrý, ničím nezakrytý výhled. Při tlumočení druhé skupiny, která pracovala metodou „bez videonahrávky“, byl videoprojektor vypnutý, takže pokusné osoby měly pouze možnost poslouchat text ze sluchátek.

Studenti byli rozděleni do dvou skupin, nejdříve tlumočila první skupina a po krátké pauze nutné pro výměnu skupin ve třídě tlumočila skupina druhá. Každé tlumočení trvalo přibližně 6 minut. Studenti byli do skupin po třech členech rozděleni náhodně.

Výstupní data (projevy tlumočnicků) byla nahrána pomocí mikrofonů, které jsou součástí sluchátek, programem *Sanako* a posléze sesbírána do centrálního počítače.

Po samotném tlumočení byli studenti z obou skupin požádáni o vyplnění dotazníku, ve kterém jim byly položeny otázky spojené s vyhodnocením užitečnosti vizuální informace při simultánním tlumočení a obtížností tlumočení při zamezení vizuálního kontaktu.

Nahrávky byly přepsány tak, jak by je slyšel posluchač v sále, nebyly vynechány nepřesné začátky vět, opravy, opakovaná slova, ani slyšitelné „tápání“, protože pokud chceme hodnotit kvalitu tlumočení, je nutné tyto prvky v přepsaných textech zachovat.

4.6 Postup vyhodnocení experimentu

1. Přepis a rozbor tlumočené nahrávky
2. Vytvoření tabulek přehledně ukazujících jak jednotlivá sledovaná místa přetlumočil každý student
3. Přepis a rozbor natlumočených textů obou skupin, včetně zaměření se na konkrétní slova, obraty a další zajímavá místa z pohledu tohoto experimentu
4. Vyhodnocení dotazníků vyplněných studenty ihned po skončení experimentu
5. Porovnání výsledků obou skupin
6. Vytvoření závěru, zda předvídaná hypotéza byla správná

5. Popis nahrávek s komentářem

Při rozebírání nahrávek se zaměřuji na prvky neverbální komunikace, které mohly být pro porozumění textu zvláště nápomocné a důležité. Při výběru textu jsem předpokládala, že se bude jednat především o ilustrátory a částečně emblémy, protože ostatní prvky neverbální komunikace, jako adaptory či afektivní projevy a *language markers*, není potřeba verbálně tlumočit (viz kapitola 2.2 Rozdělení kinezických pohybů podle jejich funkce).

Tlumočení s vizuální informací				
Mluvčí	Poznámka	Student 08	Student 11	Student 12
... and you felt yourself ready to explode.	ilustrátor na slově <i>explode</i> (prsty rozprostře do prostoru)	<i>viz řádek 2</i> student nevyužil vizuální podpory, přetlumočil jinak, slova si vymyslel	<i>viz řádek 24</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 50</i> správné přetlumočení
... waving your hands widely, and storming away?	doplnění projevu ilustrátory, na sl. spojení <i>storming away</i> prsty naznačuje odchod (např. z místnosti), poměrné zrychlení tempa při výčtu možností, výpověď zakončena akustickým neverbálním prvkem, zvýšením intonace	<i>viz řádek 4</i> vynechání informace, nevyužití vizuální informace	<i>viz řádek 24-25</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek ---</i> první část student vynechal, nepřetlumočil, druhou část přetlumočil správně

... let's learn how to stay cool.	na sl. spojení <i>stay cool</i> rukama naznačuje uklidnění, pohyb směrem dolů	viz <i>řádek 4</i> správné přetlumočení, stejná intonace jako mluvčí	viz <i>řádek 26</i> správné přetlumočení, stejná intonace jako mluvčí	viz <i>řádek 51</i> správné přetlumočení, stejná intonace jako mluvčí („Pojďme se naučit“)
Come on managers, ...	ilustrátor – rukama naznačuje „Pojď ke mně.“	viz <i>řádek 6</i> vynechání v češtině problematického a málo užívaného spojení „Tak pojd'te!“, výměna za „ano,“	viz <i>řádek 26</i> nesprávné ovlivnění ilustrátorem	viz <i>řádek 51-52</i> zopakování přeformulované předchozí věty
... emotions often bubble up to the surface, ...	na sl. spojení <i>bubble up</i> mluvčí pozvedne ruce dlaněmi vzhůru	viz <i>řádek ---</i> student tuto část přetlumočil opisem, ilustrátor nevyužil jako pomoc při volení slova v cílovém jazyce	viz <i>řádek 29</i> správné přetlumočení	viz <i>řádek 53</i> správné přetlumočení, student využil ilustrátoru k odpoutání se od zdrojového jazyka a zvolil vhodnější výraz v cílovém jazyce
... in day to day work.	mluvčí rukou naznačuje jednotlivé časové úseky, posouvá ji při každém zdůraznění slově o kus zleva doprava	viz <i>řádek 9</i> správné, doslovné přetlumočení (<i>každodenní</i>)	viz <i>řádek 29</i> správné, doslovné přetlumočení (<i>každodenní</i>)	viz <i>řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal

... you are gonna regret...	ilustrátor na slově <i>you</i> – mluví prstem ukáže na posluchače (do kamery)	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	<i>viz řádek ---</i> student tlumočil v první osobě opisem, ilustrátoru nevyužil	<i>viz řádek 57</i> student tlumočil první část věty v první osobě, po ilustrátoru na slově „ <i>you</i> “ však přesel do druhé osoby množného čísla
Tip 1 (2) (3)	mluvčí zřetelně ukazuje na prstech číslo tipu	<i>viz řádek 10 (13) (16)</i> student se rozmýšlel o výběru českého výrazu pro „ <i>tip</i> “, tím ztratil poměrně hodně času, postupně zvolil jednoslovné „ <i>zadruhé</i> “, resp. „ <i>zatřetí</i> “	<i>viz řádek 33 (38) (43)</i> student využil názorného ilustrování verbální informace a bez váhání použil sl. spojení „ <i>Tip číslo jedna</i> “, resp. „ <i>dva</i> “, resp. „ <i>tři</i> “	<i>viz řádek --- (61) (63)</i> při prvním tipu student neuvedl číslo, přestože ilustrátorem mluví naznačovala, že budou přicházet další tipy
Keep your hands down.	mluvčí rukama naznačí pohyb dolů, zároveň zpomalí tempo výpovědi	<i>viz řádek 11</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 33</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 57-58</i> správné přetlumočení

... by waving them around, ...	zřetelná gesta mávání rukama kolem sebe	<i>viz řádek 11</i> student informaci opsal, použil obecnější výraz „velká gestikulace“ namísto přesného pojmenování	<i>viz řádek 34</i> student spojení přetlumočil dobře, ilustrátoru využil k rychlému zpracování myšlenky a zrychlil i tempo své výpovědi	<i>viz řádek 58-59</i> student spojení přetlumočil dobře, ilustrátoru využil k rychlému zpracování myšlenky a zrychlil i tempo své výpovědi
... wagging your finger at someone.	gesto hrození prstem	<i>viz řádek 12</i> student přetlumočil výraz nepřesně, „ukazovat prstem“, i přes možnost vizuální kontroly své výpovědi	<i>viz řádek 34-35</i> student přetlumočil výraz nepřesně, „ukazovat prstem“, i přes možnost vizuální kontroly své výpovědi	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal
... out of the picture.	mluvčí zvedne ruce, aby je posluchač viděl, a následně je názorně posune dolů, mimo zorný úhel posluchačů	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	<i>viz řádek 35</i> student tlumočil podle ilustrátoru, plně se na něj spolehl, zopakoval předchozí výraz „nechte ruce dole“	<i>viz řádek 59</i> student tlumočil doslovně, nechal se více ovlivnit zdrojovým jazykem než ilustrátorem

... put your hands in your lap, ...	mluvčí si ve výšce očí posluchačů zkříží prsty a položí ruce „do klína“	<i>viz řádek 12</i> student tlumočil podle ilustrátoru, místo klína použil slovo „stehna“, což není významově, pro danou situaci, úplně špatně	<i>viz řádek 36</i> student tlumočil podle ilustrátoru, avšak použil nepříliš vhodný výraz „dejte si ruce mezi nohy“	<i>viz řádek 59-60</i> správné přetlumočení, znatelné zrychlení výpovědi, pomoc ilustrátoru
... tuck them behind your legs.	mluvčí si dá ruce pod stehna	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	<i>viz řádek 36</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 60</i> správné přetlumočení, znatelné zrychlení výpovědi, pomoc ilustrátoru
... put your hands behind your back.	mluvčí si dá ruce za záda	<i>viz řádek 13</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 36-37</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 60</i> správné přetlumočení
... out of the way, ...	ilustrátor – ruce se pohybují od středu ven	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	<i>viz řádek 37</i> student tlumočil doslovně, nechal se více ovlivnit zdrojovým jazykem než ilustrátorem	<i>viz řádek 60-61</i> student tlumočil správně, pouze velmi nejistě, poslední slovo nedořekl

... and out of someone's face.	ilustrátor – ruce se pohybují směrem od středu obličeje pryč z dohledu posluchače	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	<i>viz řádek 37</i> student tlumočil doslovně, nechal se více ovlivnit zdrojovým jazykem než ilustrátorem	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal
... look down at your notes, ...	pohyb hlavy směrem stranou a dolů, naznačení čtení poznámek	<i>viz řádek 15-16</i> student toto spojení přetlumočil opisem, využil ilustrátor k pochopení výpovědi a zformuloval svou vlastní výpověď, při které ještě zvýšil tempo	<i>viz řádek 40</i> student spojení přetlumočil dobře, ilustrátoru využil k rychlému zpracování myšlenky a zrychlil i tempo své výpovědi	<i>viz řádek 62</i> student toto spojení přetlumočil špatně, nevyužil vizuální informace ke správnému pochopení výpovědi mluvčí, ačkoli verbální informaci porozuměl špatně
... over to the side.	pohyb hlavy směrem stranou	<i>viz řádek 15-16</i> student toto spojení přetlumočil opisem, využil ilustrátor k pochopení výpovědi a zformuloval svou vlastní výpověď, při které ještě zvýšil tempo	<i>viz řádek 40</i> student spojení přetlumočil dobře, ilustrátoru využil k rychlému zpracování myšlenky a zrychlil i tempo své výpovědi	<i>viz řádek 62</i> student spojení přetlumočil dobře, ilustrátoru využil k rychlému zpracování myšlenky a zrychlil i tempo své výpovědi

... to give your mind time...	na slově <i>mind</i> pohyb rukou se vztyčeným prstem směrem od hlavy (oblast mozku)	viz <i>řádek 16</i> správné přetlumočení, přenesení významu ilustrátoru na sloveso „rozmyslet si“	viz <i>řádek 40-41</i> student přetlumočil toto spojení doslovně, použil výraz „mysl“, který bylo možné v tomto případě vynechat	viz <i>řádek 63</i> student toto spojení přetlumočil špatně, nevyužil vizuální informace ke správnému pochopení výpovědi mluvčí, vymyslel vlastní větu, která shrnula obsah tipu 2
Lower your voice.	gesta rukou – pohyb shora dolů	viz <i>řádek 17</i> student toto spojení přetlumočil opisem, využil ilustrátor k pochopení výpovědi	viz <i>řádek 43</i> student použil výraz, který úplně nekoresponduje s významem výpovědi ve zdrojovém jazyce, ačkoli významově není zcela špatný	viz <i>řádek 63</i> student přetlumočil toto spojení méně vhodným výrazem „snižte hlas“
to speak faster	pohyb rukou směrem dopředu na slově <i>faster</i>	viz <i>řádek 19</i> správné přetlumočení, zrychlení výpovědi	viz <i>řádek ---</i> student toto spojení přímo nepřetlumočil	viz <i>řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal
...harder for emotions to take over.	mluvčí rukama naznačuje převzetí velení, pohyb dlaněmi dolů ze středu na stranu	viz <i>řádek 19</i> student toto spojení přímo nepřetlumočil, použil vlastní sl. spojení	viz <i>řádek 45</i> správné přetlumočení	viz <i>řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal

<p>... being polite.</p>	<p>na slově <i>polite</i> mluví složí ruce dlaněmi k sobě a opře si je o hrudník</p>	<p><i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal</p>	<p><i>viz řádek 45</i> student přetlumočil toto spojení dobře, vizuální kontrola s mluví ho ujistila, že tlumočí správně, a klidně dořekl svou výpověď</p>	<p><i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal</p>
<p>... our peers and team members...</p>	<p>naznačení rukou na jedné straně <i>peers</i> a na druhé <i>team members</i></p>	<p><i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal</p>	<p><i>viz řádek 47</i> student nevyužil vizuální informace, přetlumočil pouze „spolupracovníci“, ne dvě různé skupiny, jak naznačovala mluví</p>	<p><i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal</p>

Tlumočení bez vizuální informace				
Mluvčí	Poznámka	Student 07	Student 09	Student 10
... and you felt yourself ready to explode.	ilustrátor na slově <i>explode</i> (prsty rozprostře do prostoru)	viz řádek 71 správné přetlumočení	viz řádek 93 student tlumočil poměrně doslovně	viz řádek 121 správné přetlumočení
... waving your hands widely, and storming away?	doplnění projevu ilustrátory, na sl. spojení <i>storming away</i> prsty naznačuje odchod (např. z místnosti), poměrné zrychlení tempa při výčtu možností, výpověď zakončena akustickým neverbálním prvkem, zvýšením intonace	viz řádek 71 student přetlumočil první část spojení správně, druhou část vynechal	viz řádek 93-94 student nepřetlumočil všechny části této věty, použil ne příliš vhodné slovo „házet“ rukama	viz řádek 121-122 student toto spojení přetlumočil v opačném významu, „raději odešli“, ne ve smyslu „naštvaně odešli“
... let's learn how to stay cool.	na sl. spojení <i>stay cool</i> rukama naznačuje uklidnění	viz řádek 73 správné přetlumočení, ne doslovné	viz řádek 94 student se v této větě trochu ztratil, smysl však vystihl	viz řádek 123 správné přetlumočení, ne doslovné

Come on managers, ...	ilustrátor – rukama naznačuje „Pojď ke mně.“	viz řádek 73 student vyměnil v češtině problematické a málo užívané spojení „Tak pojd'te!“ za „milí manažeři“	viz řádek 95 správné přetlumočení („Pojďme se naučit“)	viz řádek 123 student přetlumočil toto sl. spojení s použitím méně vhodného výrazu „Tak pojd'te, manažeři“
... emotions often bubble up to the surface, ...	na sl. spojení <i>bubble up</i> mluvčí pozvedne ruce dlaněmi vzhůru	viz řádek --- student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	viz řádek --- student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	viz řádek 126 student použil idiomatický výraz v češtině – „emoce se dostanou na povrch“
... in day to day work.	mluvčí rukou naznačuje jednotlivé časové úseky, posouvá ji při každém zdůrazněném slově o kus zleva doprava	viz řádek --- student toto spojení nepřetlumočil, v tomto případě ale jeho vynechání nevedí, tlumočení tohoto spojení do češtiny není nutné	viz řádek --- student toto spojení nepřetlumočil, v tomto případě ale jeho vynechání nevedí, tlumočení tohoto spojení do češtiny není nutné	viz řádek --- student toto spojení nepřetlumočil, v tomto případě ale jeho vynechání nevedí, tlumočení tohoto spojení do češtiny není nutné
... you are gonna regret...	ilustrátor na slově <i>you</i> – mluvčí prstem ukáže na posluchače (do kamery)	viz řádek 78 student tlumočil správně ve druhé osobě	viz řádek 103 student tlumočil správně ve druhé osobě	viz řádek 128 student tlumočil správně ve druhé osobě

Tip 1 (2) (3)	mluvčí zřetelně ukazuje na prstech číslo tipu	<i>viz řádek 79 (82) (86)</i> student použil pro každý tip jinou větnou konstrukci, pravděpodobně hledal nejlepší způsob vyjádření v průběhu projevu mluvčí, držel se ale osnovy číslování	<i>viz řádek 104 (107) (112)</i> student použil pro každý tip jinou větnou konstrukci, pravděpodobně hledal nejlepší způsob vyjádření v průběhu projevu mluvčí, používal spíše obecné výrazy („další tip“)	<i>viz řádek --- (133) (137)</i> student pro první tip nepoužil žádný výraz, pouze tlumočil jeho obsah, pro další dva tipy použil číslování
Keep your hands down.	mluvčí rukama naznačí pohyb dolů, zároveň zpomalí tempo výpovědi	<i>viz řádek 79-80</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 104</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 129</i> správné přetlumočení
... by waving them around, ...	zřetelná gesta mávání rukama kolem sebe	<i>viz řádek 80</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 104</i> správné přetlumočení, avšak je znatelná nejistota (opakování)	<i>viz řádek 130</i> správné přetlumočení
... wagging your finger at someone.	gesto hrození prstem	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, dopověděl větu podle sebe, ve smyslu výpovědi	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal

... out of the picture.	mluvčí zvedne ruce, aby je posluchač viděl, a následně je názorně posune dolů, mimo zorný úhel posluchačů	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal
... put your hands in your lap, ...	mluvčí si ve výšce očí posluchačů zkříží prsty a položí ruce „do klína“	<i>viz řádek 81</i> správné přetlumočení, ne úplně vhodná předložka	<i>viz řádek 105-106</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal
... tuck them behind your legs.	mluvčí si dá ruce za stehna	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	<i>viz řádek 131</i> student toto spojení přetlumočil neobratným „dejte je dozadu“
... put your hands behind your back.	mluvčí si dá ruce za záda	<i>viz řádek 82</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 106</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 131</i> student použil výraz „klepejte jimi za zády“, který je nepřesný, student si tento výraz sám domyslel
... out of the way, ...	ilustrátor – ruce se pohybují od středu ven	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	<i>viz řádek 107</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal

... and out of someone's face.	ilustrátor – ruce se pohybují směrem od středu obličeje pryč z dohledu posluchače	<i>viz řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	<i>viz řádek 107</i> student tlumočil doslovně, nechal se ovlivnit zdrojovým jazykem	<i>viz řádek 132-133</i> student přetlumočil toto spojení poměrně doslovně
... look down at your notes, ...	pohyb hlavy směrem stranou a dolů, naznačení čtení poznámek	<i>viz řádek 84</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 109</i> student toto spojení přetlumočil špatně, verbální informaci špatně rozuměl	<i>viz řádek 135</i> správné přetlumočení
... over to the side.	pohyb hlavy směrem stranou	<i>viz řádek 83</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 110</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 135</i> správné přetlumočení
... to give your mind time...	na slově <i>mind</i> pohyb rukou se vztyčeným prstem směrem od hlavy (oblast mozku)	<i>viz řádek 84-85</i> student přetlumočil toto spojení doslovně, použil výraz „mysl“, který bylo možné v tomto případě vynechat	<i>viz řádek 110-112</i> student toto spojení přetlumočil velmi volně, vymyslel vlastní větu, která shrnula obsah tipu 2	<i>viz řádek 135-136</i> správné přetlumočení
Lower your voice.	gesta rukou – pohyb shora dolů	<i>viz řádek 86</i> správné přetlumočení	<i>viz řádek 112</i> student přetlumočil správně význam výrazu, ale použil krkolomné a méně vhodné spojení „snižte hlasitost hlasu“	<i>viz řádek 137</i> student přetlumočil toto spojení méně vhodným výrazem „snižte hlas“

to speak faster	pohyb rukou směrem dopředu na slově <i>faster</i>	viz <i>řádek 87</i> správné přetlumočení	viz <i>řádek 113</i> správné přetlumočení	viz <i>řádek 138</i> student toto spojení přetlumočil špatně, nelogicky
...harder for emotions to take over.	mluvčí rukama naznačuje převzetí velení, pohyb dlaněmi dolů ze středu na stranu	viz <i>řádek 87</i> správné přetlumočení, pouze špatná gramatická vazba	viz <i>řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal	viz <i>řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal
... being polite.	na slově <i>polite</i> mluvčí složí ruce dlaněmi k sobě a opře si je o hrudník	viz <i>řádek 88</i> správné přetlumočení	viz <i>řádek 115</i> správné přetlumočení	viz <i>řádek 139</i> správné přetlumočení
... our peers and team members...	naznačení rukou na jedné straně <i>peers</i> a na druhé <i>team members</i>	viz <i>řádek 90</i> student přetlumočil obě části, pro druhou z nich však použil výraz „šéfové“, který nebyl zmíněn ve zdrojovém jazyce	viz <i>řádek 117</i> správné přetlumočení	viz <i>řádek ---</i> student toto spojení nepřetlumočil, vynechal

6. Rozbor nahrávek

Použité symboly:

–	pauza
↓	klesnutí hlasem
<i>kurzíva</i>	zrychlení tempa
<u>podtržení</u>	zřetelně vyslovené, zpomalení
tučné	intonační zvýraznění

–	krátká pauza
—	dlouhá pauza
*	nedokončené slovo
ø	krátké zaseknutí
øøø	delší zaseknutí
↓	klesnutí hlasem (konec věty)
<i>kurzíva</i>	zrychlená výpověď
?	stoupnutí intonace (otázka)
xxx	nesrozumitelné slovo

Jak jsem již popsala v úvodu experimentu, text byl od začátku vybírán s ohledem na účel experimentu, bylo tedy žádoucí, aby se na nahrávce objevovalo co nejvíce neverbální komunikace. Přesto některé její prvky nejsou pro použitou nahrávku relevantní. Mluvčí svůj text přednáší před televizní kamerou, významně se nepřibližuje, ani nevzdaluje. Vzhledem k tomu, že se nejedná o typickou konverzaci mezi dvěma osobami, proxemika nehraje v našem experimentu významnější roli. Stejně lze popsat i posturiku, mluvčí před kamerou stojí, její postoj naznačuje jistotu a sebedůvěru, tlumočnickovi však při tlumočení tato informace pro zjednodušení či zkvalitnění jeho práce nepomůže.

Mluvčí nepoužívá při svém vystoupení ani projevy haptiky. Dotyky s ostatními účastníky komunikace jsou ze zřejmých důvodů zcela vyloučené a vzhledem k tomu, že se jedná o předem připravený a naučený text, nedotýká se ani sama sebe (neodhrnuje si vlasy z obličeje, neškrábe se; všechny tyto dotyky se vyskytují spíše v projevech nepřipravených, spontánních a mohou být znakem nejistoty či nervozity).

Nejdůležitějším prvkem, který mluvčí používá hojně a po celou dobu svého projevu, jsou gesta. Během celého vystoupení významně gestikuluje pažemi. V Příloze 1 (kapitola 9.1) jsou místa, kde bylo použito gesto, označena pod příslušným slovem. Nejčastěji se jedná o ilustrátory, tedy gesta, kterými dokresluje svou výpověď, ilustruje pohyby, o kterých mluví.

Podle Mehrabiana (2009, s. 3) jsou tato gesta při výpovědi redundantní. To může být pravda, pokud se na jejich význam podíváme z pohledu člověka, který rozumí slovům, jazyku, ve kterém je text přednášen. V tu chvíli ilustrátory opakují navíc to, co bylo řečeno verbálně, a možná posluchače spíše ruší a zhoršují vnímání smyslu výpovědi. Z pohledu tlumočnicka je ovšem situace jiná. Tlumočnick může díky nim porozumět nebo si domyslet význam i těch slov, které možná ve svém slovníku nemá, jejichž význam zapomněl nebo si na něj nemůže v danou chvíli vzpomenout. Například ve větě „*by waving them around or wagging your finger at someone*” mluvčí předváděla máchání rukama a hrození prstem. I kdyby tlumočnick přeslechl slova, může vizuální podklad použít pro domyšlení si významu věty, přetlumočit ji a neubrat tak na kvalitě svého výkonu. Stejně tak pomůže tlumočnickovi i ukazování čísel při popisování tipů. V takto krátké nahrávce není jeho význam tak evidentní, ale pokud by se jednalo o složitější a

delší projev, ilustrování číslování jednotlivých jeho částí pomáhá orientaci tlumočnicka, dovolí mu soustředit se méně právě na rozdělení projevu a více a lépe se tak koncentrovat na obsah projevu.

Ve větě „*you wouldn't feel angry, sad or excited about what you're doing*” používá mluvčí ilustrátory k tomu, aby názorně naznačila jednotlivé možnosti a pocity, které by mohli posluchači videonahrávky pociťovat. Tlumočnick může tuto informaci využít a nevědomě sledovat, kolik možností mluvčí řekla. A pokud by, opět například v delších projevech, nebylo nutné při výčtu informací přetlumočit všechny možnosti, může tlumočnick některé z nich vynechat, přičemž ví, že nevypustil žádnou novou, doplňující, důležitou informaci. Tato gesta znovu pomáhají tlumočnickovi orientovat se lépe v řečnickově projevu.

Po celou dobu svého projevu, především tam, kde není možné či vhodné doplnit řeč ilustrátory, používá mluvčí doprovodná gesta. Ta mohou tlumočnickovi buď pomoci udržet koncentraci a soustředění, nebo se na ně nemusí vůbec soustředit. Někomu však mohou tato redundantní, možná až zbytečná gesta vadit, rozptylovat ho, a tento negativní projev neverbální komunikace může vést až ke zhoršení kvality tlumočení. Zajímavé je podívat se například spojení „*in day-to-day-work*“. Toto spojení lze z pohledu simultánního tlumočnicka považovat za redundantní a z důvodu jazykové ekonomie ho lze vynechat. Studenti, kteří neměli s mluvčí vizuální kontakt a neovlivnily je tak ilustrátory, které mluvčí použila, vlastně odvedli lepší práci. Naopak většina studentů, kteří mluvčí při projevu sledovali, do svého projevu slovo „*každodenní*“ zakomponovala.

Ve větě „*Look down at your notes or over to the side.*” je možné vysledovat pomoc neverbálního gesta, ilustrátoru, při přeslechnutí slov. Slovo *notes* (poznámky) je velmi podobné se slovem *nose* (nos). A ačkoli spolu významy těchto dvou slov nesouvisí, pod tlakem stresu a nervozity při simultánním tlumočení mohou být spolu snadno zaměněny. Pokud má tlumočnick možnost zkontrolovat správnost svého rozhodnutí, které z obou slov použije, vizuálně, pohledem na mluvčí, která svůj projev doplňuje neverbální komunikací, v tomto případě ilustrátorem, nemělo by se stát, že použije slovo *nos*. Při experimentu se podíl použití obou významů rozdělil napůl. Ze skupiny, která měla možnost vizuálního kontaktu, jeden tlumočnick tuto informaci vynechal, jeden ji přetlumočil správně a jeden použil nesprávný výraz „*podívejte se na svůj nos*“. Ve

druhé skupině, která tlumočila bez vizuální podpory, byl výsledek úplně shodný, jeden student informaci přeskočil, jeden se nechal splést a použil spojení „*prostě se podívejte dolů na svůj nos*“, a třetí student použil správný výraz „*například se podívejte na svoje poznámky*“.

V některých případech může být pro tlumočnicka ilustrátor naopak zavádějící. Ve větě „*Come on, managers!*“ mluvčí naznačuje pohyb „ke mně“, toto slovní spojení se však v češtině v tomto případě nepoužívá. Častěji je v českém prostředí používáno výrazů například „*Pojďme se (naučit)*“, což je výraz, který sice obsahuje slovo „*come*“ ve smyslu „jít“, ale ilustrátor, který mluvčí použila, pohyb rukou směrem ke svému hrudníku, je spíše zavádějící. Studenti opět použili všechna možná tlumočnická řešení. V první skupině jeden student místo slovního spojení použil výraz „*ano*“, druhý se nechal ovlivnit ilustrátorem a jeden použil správným výrazem „*Pojďme se naučit*“. Ve druhé skupině byla situace obdobná.

Ve větě „*Lower your voice.*“ používá mluvčí také ilustrátor, kterým chce dokreslit svou výpověď a názorně naznačit činnost, kterou popisuje. Rukama naznačuje pohyb shora dolů. V angličtině totiž slovo *lower* znamená *snížit*. V češtině však význam slova *lower* ve spojení s hlasem použijeme spíše význam *ztlumit* či *ztišit*. Při experimentu použil pouze jeden student z obou skupin správnější výraz „*ztište hlas*“, student byl ze skupiny, která tlumočila bez videonahrávky. Dva studenti (tlumočící s vizuální podporou) význam opsali („*mluvte v nižších polohách*“ a „*mluvte naschvál jemnějším tónem*“) a zbylí tři studenti, z obou skupin, se nechali splést či zavést naznačeným gestem a použili právě spojení „*snížte svůj hlas*“, což není význam úplně špatný, ale pro snadnější porozumění posluchačů by bylo vhodnější použít druhého významu.

Obecně dělalo tlumočnickům problém tlumočení slova *leaders*. Pro toto slovo je totiž v češtině obtížné najít vhodný ekvivalent, protože jeho slovníkové protějšky navozují chybné konotační významy. Ve vojenském prostředí se dá použít jeho překlad „*velitel*“, výraz „*vůdce*“ silně konotuje s nacistickým Německem a proto je pro použití ve významu „*vedoucího pracovníka*“ zcela nevhodný. V našem kontextu se hodí spíše význam spojení „*pracovníci na vedoucích pozicích*“, to je však mnohem delší než výraz ve výchozím jazyce a navíc zní ve srovnání s výrazem „*leader*“ poněkud zastarale. V současné době už

do češtiny stále více proniká počeštěný výraz „*lídr*“, především však v politice, proto je jeho použití mírně omezené, posluchači by si mohli výraz „*lídr*“ spojit s politickým kontextem. Nikdo ze studentů tuto možnost použití počeštěného výrazu nevyužil. Mluvčí při tomto výrazu neudělala žádné gesto ani nepoužila jiný prvek neverbální komunikace, proto není možné posoudit, zda v tomto případě vizuální kontakt pomáhá, či nikoli.

Ze stejného důvodu, kterým je poměrný nedostatek českých výrazů pro naše „*spolupracovníky*“, bylo pro tlumočnický problematiku přetlumočit poslední větu výpovědi mluvčí. Použila dva výrazy, „*our peers and team members*“, pro které v češtině ještě nejsou běžně užívané výrazy. Výraz „*peer*“ má význam „*kolegové na stejné úrovni, rovnocenní*“, „*team members*“ jsou členové jednoho týmu, tedy výraz s téměř stejným významem. Většina tlumočnicků tak použila pouze jedno označení pro oba výrazy, a to „*spolupracovníci*“. Jeden student přidal výraz „*šéfové*“, který však nekoresponduje s významem slov zdrojového jazyka.

Ve větě „*Take several seconds to give your mind time to carefully select the next thing to say.*“ mluvčí svůj projev zpomalí, zřetelně a jasně artikuluje a zároveň používá při každém slově názorné gesto. Tlumočnickům, kteří na mluvčí viděli, toto názorné předvedení a zpomalení výpovědi dodalo jistotu, jejich projevy se zklidnily, se svou výpovědí nemuseli čekat a ještě mohli před další větou udělat krátkou pauzu.

Zaměříme-li se na místa, kde mluvčí opravdu předvádí slova, která říká, například ve větách a spojeních „*Did you end up yelling, waving your hands widely, and storming away?*“, „*emotions often bubble up to the surface*“, „*by waving them around or wagging your finger at someone*“, „*put your hands in your lap or even tuck them under your legs*“, „*put your hands behind your back*“ nebo „*out of someone's face*“, je u skupiny tlumočnicků s vizuálním kontaktem s mluvčí možné pozorovat zrychlení při tlumočení. Ačkoli si možná nebyli jistí, zda tlumočí správný význam projevu, a na některých místech jsem již ukázala, že se někteří z nich nechali zmást (viz výše nos vs. poznámky), většinou využili možnost ulehčit si práci, povolit svou koncentraci a přetlumočili to, co viděli. V těchto případech neudělali chybu.

Slovní spojení „*wagging finger at someone*“ bylo také poněkud problematiku. Mluvčí svůj projev mírně zrychlila a spojila dva výrazy

s podobným významem („*máváním rukama kolem sebe a hrozením někomu prstem*“), které doplnila výraznými gesty, ilustrátory. Tlumočníci, kteří na mluvčí viděli, byli v této chvíli opět trochu zvýhodnění. Většina z této skupiny přetlumočila obě části této věty. Na druhé straně všichni tlumočníci z druhé skupiny přetlumočili pouze mávání rukama a druhou část věty vynechali. Nikdo z tlumočnicků však „*wagging your finger at someone*“ nepřetlumočil správně. Ve skupině s vizuálním kontaktem spojení vynechal jeden tlumočník. Ti, kteří tento výraz přetlumočili, použili český výraz „*ukazovat na někoho prstem*“, což není správný význam anglické výpovědi. Český ekvivalent pro tuto činnost je právě „*hrozit někomu prstem*“. Zde tlumočnickům vizuální kontakt pomohl pouze k tomu, aby pochopili, že se jedná o více činností, a za pomoci obrazové podpory získali dostatek času a prostoru na vyslovení obou těchto částí výchozího projevu.

Slovní spojení „*Keep your hands down.*“ přetlumočili všichni tlumočníci správně. Většina jich použila výraz „*držte ruce dole*“ s menšími obměnami. Přesto je možné vysledovat ovlivnění obrazovou informací, protože tlumočníci, kterým byl výhled na mluvčí odepřen, se tomuto spojení věnovali o něco více a přetlumočili je podle mého názoru o něco kreativněji, například použitím spojení „*nechte ruce podél těla*“ nebo „*nezvedejte ruce, nechte je dole*“.

Ve větě „*Put your hands in your lap or even tuck them behind your legs.*“ nikdo z tlumočnicků ze skupiny bez vizuální podpory nepřetlumočil obě její části. Pravděpodobně z nedostatku času. Naopak studenti z první skupiny využili vizuální informace a přetlumočili obě části věty a někteří svou výpověď ještě zrychlili.

Slovní spojení „*keep them out of the picture*“ přišlo na konci tipu číslo jedna. Tlumočníci pravděpodobně neměli dostatek času, a proto ho většina z nich vynechala. Z tabulky je však patrné, že studenti ze skupiny s vizuální podporou si byli vědomi toho, že mluvčí tuto větu říká a doplňuje verbální informaci také gestem, a proto dva z nich alespoň nějakým způsobem tuto větu převedli do cílového jazyka.

Mluvčí při svém projevu nepoužívá mnoho mimiky, tváří se neutrálně, výrazy ve tváři nepoužívá ani k naznačení ironie či sarkasmu. Dvakrát za svůj projev se usměje, nejspíš proto, aby své posluchače povzbudila. Neustále (kromě

naznačení pohledu stranou při Tipu 2) udržuje vizuální kontakt s posluchači, dívá se přímo do televizní kamery.

Pauzy jsou v transkriptu (kapitola 9.1) naznačené podtržítkem (_). Protože se jedná o text předem připravený a nacvičený, pauzy plní především gramatickou funkci, naznačují hranici vět, popřípadě slov. Pauzy se překrývají s klesáním intonace (naznačené šipkou ↓) a mluvčí jich využívá i k nadechnutí a tak se fyziologické pauzy také kryjí s gramatickými, významovými pauzami, a vyskytují se na místech, kde by při psaném textu byla tečka. Pauzy jsou přiměřeně dlouhé, neztěžují porozumění textu, nejsou ani příliš krátké na to, aby tlumočnickovi příliš rychlé tempo řeči znemožňovalo vyslovit všechny potřebné informace.

Připravenost projevu souvisí i s absencí ostatních vokálních projevů mluvčí, jako „eeh“, „mmmh“, které řečníci často vědomě či nevědomě používají při přednášení nepřipravených projevů. U tlumočnicků je naopak těchto vokálních projevů více. Z logického důvodu, a to že spontánně, pod tlakem stresu, tlumočí projev někoho jiného. Četnost těchto vokálních projevů je pro každého tlumočnicka individuální, často jsou pronášeny nevědomě, ve chvílích, kdy tlumočníci poslouchají projev mluvčí a formulují své myšlenky a výpovědi.

Intonace jako další zdroj neverbálních informací nebyla odepřena žádné skupině. Vzhledem k tomu, že se jednalo o předem připravený a nacvičený projev, mluvčí ji využívala běžným způsobem, nevyjadřovala jí sarkasmus či ironii, byla poměrně dobře předvídatelná, což je i příčinou toho, že se intonace mluvčí ve většině případů shoduje s intonací tlumočnicků, a to z obou skupin.

V porovnání obou skupin není významný rozdíl mezi tlumočnickými s obrazovou podporou a bez ní. Nelze jednoznačně říci, že by vizuální kontakt s řečníkem pomohl tlumočnickovi omezit tyto ostatní vokální projevy. Jedná se spíše o styl každého jednotlivého tlumočnicka.

7. Vyhodnocení dotazníků

Vyplněné dotazníky ukázaly, že zamezení vizuálního kontaktu mělo na subjektivní kvalitu tlumočení podle samotných tlumočnicků vliv, a to negativní. Tlumočení se jim zdálo těžší, svůj výkon zhodnotili jako horší. Uvedli, že tlumočení bez vizuální podpory vyžaduje větší koncentraci, klade větší nároky na soustředěnost a i při této poměrně krátké nahrávce pocívali větší vysílení, než při tlumočení s vizuální podporou. Na otevřenou otázku „*Proč ti vadilo, že jsi na tlumočnicka při tlumočení neviděl/a?*“ odpověděli, že jim chyběla právě gesta a mimika, které jim podle jejich názoru a zkušeností často pomůžou při domýšlení informací, prozradí doplňkové informace a napomáhají porozumění při těžších či rychlejších pasážích výchozího textu. Dalším důvodem byl často strach, že jim nějaká informace unikne.

Většina tlumočnicků také uvedla, že si při tlumočení zkoušela řečníka představit. Důvod tohoto kroku by mohla být zvědavost a vědomí, že tlumočnick při svém projevu používá neverbální komunikaci, informace, které se k tlumočnickovi nedostávají. Studenti dále uvedli, že při ztížených podmínkách odepření vizuálního kontaktu tlumočili jinak než obvykle, a to např. se zavřenýma očima. Důvodem bylo, že jim tento způsob pomáhal udržet koncentraci a lépe se soustředit.

Členové první skupiny, kteří měli možnost řečníka při jeho projevu sledovat, uvedli v dotaznících, že se po celou dobu tlumočení dívali na plátno. Za nejvíce nápomocné složky neverbální komunikace považovali gesta, dále držení těla a směr pohledu (např. při Tipu 2). Jeden student označil všechny uvedené složky neverbální komunikace (gesta, držení těla, pohyby hlavy, mimika a směr pohledu) číslem 4, tedy že mu při tlumočení vůbec nepomáhaly. Za přínosná považovali gesta především ve chvíli, kdy žena (řečník) demonstrovala pohyby rukou, kam je položit, založit, a pohyby hlavy při demonstraci tipu číslo dvě, tedy odvrácení pohledu. Jako ohledy, ve kterých jim vizuální kontakt s řečníkem nejvíce pomohl, označili lepší srozumitelnost textu, podporu zdůraznění výpovědi či nahrazení slov v případě, že jim verbální informace unikla. Jeden student uvedl, že složky neverbální komunikace byly pro tlumočení spíše rušivé, protože

odváděly jeho pozornost. Vůbec se na tlumočení nemohl soustředit, protože se pořád díval na ruce a gesta, a unikala mu slova a utíkal čas na tlumočení.

Vyhodnocení dotazníků ukázalo, že neverbální informace hrají důležitou roli i při tlumočení monologu a v situaci, při které nedochází k interakcím mezi jednotlivými mluvčími.

8. Závěr

Cílem tohoto experimentu bylo zjistit, zda má při simultánním tlumočení vizuální kontakt tlumočnicka s řečníkem objektivní vliv na porozumění projevu a ulehčuje tuto velmi náročnou profesi. Ačkoli bylo při experimentu zjištěno jen poměrně málo ukazatelů toho, že neverbální komunikace a vizuální kontakt napomáhají porozumění textu při tlumočení, přesto podle subjektivního zhodnocení experimentu studenty, kteří se ho zúčastnili, je řeč těla považována za velmi důležitou a nápomocnou složku projevu. Při tlumočení bez vizuálního kontaktu je na tlumočnicka kladen ještě větší nárok na soustředění, než při tlumočení s poskytnutím neverbálních informací. Takový způsob práce může vést i ke zvýšení pracovního stresu. Při činnosti, která je už tak velmi náročná na koncentraci, jakou simultánní tlumočení bezesporu je, je pro kvalitu tlumočení důležité každou další zátěž eliminovat. Pro posluchače je tedy samozřejmě nejdůležitější porozumění projevu, z hlediska tlumočnicka je však nezbytný také osobní klid. Proto je nutné rozdělit vliv vizuální informace na objektivní dojem posluchače z projevu s ohledem na jeho porozumění a na subjektivní pocit tlumočnicka. Ačkoli nelze přesně říct, jakou roli má při tlumočení vizuální kontakt s řečníkem, ze subjektivního pohledu tlumočnicka mu významně napomáhá k pracovní pohodě. Proto jsem do celkového hodnocení experimentu zahrнула i zhodnocení samotných tlumočnicků, která byla zohledněna v dotaznících (viz kapitola 7. Vyhodnocení dotazníků).

V mnoha případech a pasážích byla doprovodná vizuální informace redundantní, protože informace byly obsaženy už ve verbální složce projevu (většina míst obsahujících ilustrátory). V těchto místech je velmi obtížné posoudit, nakolik vizuální kontakt ovlivnil kvalitu tlumočení, protože informace přetlumočili studenti z obou testovaných skupin. V některých místech přetlumočila informace dobře část studentů, kteří měli k dispozici vizuální informaci, i někteří, kteří tlumočili bez ní, či naopak (např. větu o pohledu do poznámek). Zde nelze určit, zda byla neverbální informace nápomocná, či nikoli.

Při hodnocení konkrétních tlumočnických řešení se často obměňuje několik situací. Student buď přetlumočil dané slovní spojení či výraz významově, jazykově a stylisticky „správně“ (výraz „správně“ používám v uvozovkách,

protože při tlumočení neexistuje jedno správné řešení, významově, jazykově a stylisticky správných možností je vždy několik), nebo je úplně vynechal, popřípadě nepřetlumočil „správně“, nebo část přetlumočil „správně“ a část ne.

Následující tabulky ukazují statistický výskyt každé ze tří zmíněných možností u obou skupin.

Tlumočení s vizuální informací	
„správně“ přetlumočení	47%
vynechání výrazu, špatné přetlumočení	40%
částečně „správně“, částečně vynecháno	13%

Tlumočení bez vizuálních informací	
„správně“ přetlumočení	54%
vynechání výrazu, špatné přetlumočení	39%
částečně „správně“, částečně vynecháno	7%

Z procentuálních výsledků vyhodnocení obou skupin lze vyvodit závěr, že poměr „správně“ a „špatně“ přetlumočených výrazů a spojení obou možností je u obou skupin přibližně stejný. Z výsledků skupiny, která při tlumočení neměla možnost kontrolovat svou výpověď vizuálním kontaktem s mluvčím, bychom mohli i usoudit, že někdy je přílišná gestikulace, mimika či intonace a další prvky neverbální komunikace spíše na škodu. V případech, kde bylo zjevné kladné ovlivnění neverbálním prvkem, se nejčastěji jednalo o ilustrátor nebo další doprovodná gesta, kterými mluvčí dokreslovala význam výpovědi, a tak vlastně poskytovala redundantní informaci, o kterou se mohl tlumočník opřít i v případě, že cizí slovo neznal či přeslechl.

Při zkoumání výsledků je však nutné mít na vědomí, že jsou spíše přibližné, protože, jak jsem již uvedla, je těžké rozlišit mezi správným a špatným převodem, stejně jako je obtížné výsledky vůbec rozdělit do určitých skupin, podle jejich podobnosti. Procentuální zastoupení „správných“ a „špatných“ přetlumočení navíc ukazují pouze tlumočení konkrétních slov, často slovních spojení, jen velmi zřídka vět. Pro objektivní hodnocení kvality simultánního tlumočení je však potřeba brát v úvahu celkový dojem z cílového textu, je nutné

sledovat stylistickou stránku stejně jako gramatickou a lexikální rovinu. Na několika místech studenti hovoří např. nespisovně nebo s dialektem, což se do procentuálních výsledků nepromítlo. Vždy je důležitý výsledný dojem posluchače, zda má pocit, že mu byl ve sluchátkách poskytnut text užitelný a idiomatický ve výsledném jazyce.

Studenti v obou skupinách tlumočili přibližně stejně kvalitně. Kvalita tlumočení závisela do velké míry také na individuálních schopnostech každého studenta, na jejich psychickém rozpoložení a mnoha dalších faktorech. Při zkoumání výsledků zapsaných do tabulky je v mnoha pozorovaných místech možné vysledovat, že každý student ze skupiny využil pro tlumočení jiný způsob (doslovné tlumočení, opis informací svými slovy, použití idiomatičtějšího výrazu v cílovém jazyce místo doslovného tlumočení nebo vynechání příslušného výrazu, ať už z časových důvodů, či proto, že student informaci přeslechl nebo neuměl přetlumočit). V některých místech studenti ze skupiny, která měla možnost sledovat mluvčí, vizuální informace pro zlepšení kvality svého tlumočení využili, jindy se nechali ovlivnit zdrojovým jazykem více než ilustrátorem, kterého by mohli využít pro odpoutání se od zdrojového jazyka a k přetlumočení výrazu idiomatičtěji. Stejně tak studenti z druhé skupiny, kterým byl vizuální kontakt s mluvčí odepřen, tlumočili individuálně a v mnoha případech rozdílně.

Výsledky experimentu ukazují, že vizuální kontakt a vizuální informace z větší části nemají výrazně pozitivní či výrazně negativní vliv na kvalitu tlumočení, nebo nelze jejich vliv průkazně určit. Přesto však mohou tlumočnickovi určité informace získané očima pomoci, například mu poskytnou doplňkovou informaci, která pomůže porozumění textu, nebo verbální informaci zopakují, a tím ulehčí tlumočnickovi první fázi tlumočení, tzn. dekódování informace ve výchozím jazyce, protože informaci získá ze dvou kanálů najednou.

Pro úplnost závěru experimentu je třeba znovu poznamenat, že při tlumočení, stejně jako při překládání, není nikdy pouze jedno správné řešení, každý tlumočnick je individuální lidská bytost a k překonání tlumočnického problému využívá různé strategie podle svých aktuálních možností, schopností a předpokladů. Vzhledem k tomu, že rozsah experimentu nebyl příliš velký, avšak pro účely této bakalářské práce přesto dostačující, a testovaná skupina byla malá - jednalo se o studenty, kteří mají pouze málo profesionálních zkušeností nebo

žádné - nelze z výsledků tohoto experimentu vyvozovat žádný zásadní závěr. Rozdíly ve schopnostech studentů mohou hrát také důležitou roli při hodnocení kvality tlumočení. To vše jsou důvody, pro které se hypotéza rozchází s výsledky experimentu.

Testovaní studenti jsou navíc poměrně zvyklí pracovat s audionahrávkami (tlumočit bez obrazu), které jsou či v minulosti byly, na Univerzitě Palackého při výuce používány. Proto pro ně nebylo tlumočení bez vizuálního kontaktu výjimečnou skutečností. Navíc byla při experimentu sledována pouze jedna jazyková kombinace a to pouze jedním směrem (z angličtiny do češtiny). Výsledky tohoto experimentu však mohou být použity jako výchozí materiál pro další zkoumání.

Pro budoucí výzkumy by se tedy hodilo rozšířit skupinu pokusných osob, aby výsledky experimentu přesněji ukázaly dopady odepření vizuálního kontaktu tlumočnicka s řečníkem. Zároveň by při experimentu měli mít tlumočníci možnost tlumočit živé vystoupení nečteného projevu, které by nesporně zahrnovalo více neverbálních prvků, navíc jejich různorodější spektrum. Mohlo by být zajímavé podrobněji se věnovat právě oblasti kineziky a jejího vlivu na kvalitu simultánního tlumočení. Gesta, která doplňují či částečně nebo zcela nahrazují verbální informaci, byla zatím v kontextu simultánního tlumočení jako důležitá složka projevu ovlivňující kvalitu tlumočení opomíjena (Rennert, 2008). Přitom právě v těchto případech je téměř zřejmé, že je vizuální kontakt pro adekvátní přetlumočení výpovědi velmi nápomocný, často úplně nezbytný. Regulátory, které monitorují a koordinují verbální projevy více osob či odkazují na osoby přítomné v konferenční místnosti, ať už řečníky, nebo publikum, představují také oblast vhodnou pro další zkoumání, stejně jako Language markers. Ačkoli se téměř vždy vyskytují společně s paralingvistickými jevy (jako vokální přízvuk či změna intonace) (Rennert, 2008), zajímavé by bylo ukázat, do jaké míry jsou při tlumočení nápomocné při sledování myšlenek řečníka či při diskuzi více řečníků. Všechny prvky neverbální komunikace, které je možné vnímat očima, nesou pro tlumočnicka celou řadu cenných informací.

Do jaké míry tlumočnick využije vizuální informace, kterých se mu při projevu řečníka dostane, je velmi obtížné ukázat také z toho důvodu, že tlumočnick neverbální informace často vnímá nevědomě a ty tak mohou ovlivnit porozumění

textu a kvalitu tlumočení, aniž by si toho byl sám tlumočnick vědom. V žádném případě by tlumočnickovi vizuální kontakt s řečníkem, výhled na konferenční sál, ostatní účastníky konference a publikum neměl být odepírán. Tlumočnick by v ideálním případě měl mít možnost sám se rozhodnout, kterou vizuální informaci při procesu tlumočení využije a kterou nechá bez povšimnutí.

Jak jsem popsala ve svém experimentu, tlumočení podle videonahrávky nenahrazuje zcela situaci opravdovou. Vždy se jedná o uměle vytvořené prostředí a v praktickém životě se tlumočnick s podobnou činností setká jen velmi zřídka, pokud vůbec. Podle mého názoru by bylo pro školení a přípravu mladých tlumočnicků nejvhodnější, aby měli možnost tlumočit živé projevy. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že při reálné tlumočnické situaci, i při malé improvizované konferenci v rámci jedné třídy, může tlumočnick zažít spoustu neočekávaných jevů, musí se naučit na ně zareagovat a v nejlepším případě je využít ve svůj prospěch. Toho mohou lépe docílit, pokud jim bude pravidelně poskytována možnost tlumočit živé projevy, které budou přirozeně obsahovat prvky neverbální komunikace a naučí je tyto informace využít ve svůj prospěch, ke zvýšení kvality tlumočení.

9. Přílohy

9.1 Příloha 1 - Transkript výchozího textu

Calming Down by Leila's House of Corrections

<i>Použité symboly</i>	
–	pauza
↓	klesnutí hlasem
<i>kurzíva</i>	zrychlení tempa
<u>podtržení</u>	zřetelně vyslovené, zpomalení
tučné	intonační zvýraznění

What did you do the last time you were in a heated conversation_and you felt yourself ready

to explode↓_Did you? Did you end up *yelling,waving your hands widely*,and storming away?
ilustrátor ilustrátor ilustrátor

None of these tactics is the most effective way to manage_so let's learn how to stay
doprovodná gesta ilustrátor

cool↓_Come on managers_it's time to learn to calm down↓
ilustrátor ilustrátor afektivní projev (úsměv)

Today's managers and leaders are personally invested in their careers and roles↓_they care

about what they are doing↓_And that's why emotions often bubble up to the surface in day to
doprovodná gesta ilustrátor ilustrátor

day work↓_If you didn't care about your job_you wouldn't feel angry sad or excited about
ilustrátor

what you're doing↓_Unfortunately_and we've all seen it **happen**_and *probably done it*

*ourselves*_emotions do get out of control↓_To prevent yourself from doing and saying things
doprovodná gesta

you are gonna regret_consider these tips↓_
ilustrátor

Tip 1↓_Keep your hands down↓It's really tempting to use your hands to express your
ilustrátor ilustrátor

frustration↓_By *waving them* around_or *wagging your* finger at someone↓_Instead_keep your
ilustrátor ilustrátor

hands out of the picture_If you are sitting down_put your hands in your lap_or even tuck them
ilustrátor ilustrátor ilustrátor

under your legs↓_And if you're **standing**_put your hands behind your back↓_Keep them out
ilustrátor ilustrátor

of the way_and out of someone's face↓_
ilustrátor

Tip 2_Look away for a moment↓_This is one time when breaking eye contact can be
ilustrátor doprovodná gesta

useful↓_For **example**_look down at your **notes**_or over to the side↓_Take several seconds to
ilustrátor ilustrátor

give your mind time to carefully select the next thing to say↓_Looking **away** will help you
ilustrátor ilustrátory doprovodná gesta

control your emotions↓_

Tip 3_Lower your voice↓_Purposely speak in a lower softer tone of voice↓_When you speak
ilustrátor ilustrátor doprovodná gesta doprovodná gesta

softly_it is more **difficult** *for you to speak faster*_and with emotion↓_and **hence**_harder for
doprovodná gesta

emotions to take over↓_Being **passionate** is appropriate as long as you're being
doprovodná gesta

polite↓_We've all made the mistake of *letting our emotions get* the best of us↓_But when we
ilustrátor ilustrátor

do that_our peers and team members_see the worst in us↓_You'll succeed as a **manager** if
ilustrátor ilustrátor ilustrátor

you work hard to appear in control_with emotions in check↓
ilustrátor ilustrátor, afektivní projev (úsměv)

9.2 Příloha 2 - Transkript natlumočených textů pokusných osob

<i>Použité znaky a jejich vysvětlení</i>	
–	krátká pauza
—	dlouhá pauza
*	nedokončené slovo
ə	krátké zaseknutí
əəə	delší zaseknutí
↓	klesnutí hlasem (konec věty)
<i>kurzíva</i>	zrychlená výpověď
?	stoupnutí intonace (otázka)
xxx	nesrozumitelné slovo

Student08

2 Co jste ud* jak jste reagovali_ěě minule když jst* naposledy když jste ě
byli v nějaké ěě v nějaké extrémní situaci co jste udělali ě byli jste hodně
4 nervózní? křičeli jste?_utekli jste?_tak_pojďme se naučit jak zachovat
klid↓__ěě ano vy všichni na vedoucích místech je čas naučit se
6 zachovat klid↓__Dnešní ěě__pracovníci na vedoucích pozicích_ě
se_mají zájem o to co dělají↓__A pro ně je důležité aby__zachovávali
8 klid každý den↓__Aby vlastně_ne* nepocit'ovali velké silné emoce o tom
všem_co_každodenně vi* ě dělají↓__Ale_někdy se tomu neubrání a
10 emoce_se dostanou mimo naši kontrolu↓První ěě zále*_ěě první věcí je
ěě mít_ě udržovat ruce dole↓Nezvedat je_ěě nemít velkou gestikulaci
12 neukazovat prstem↓ěě_pokud sedíte_ě položte si ruce na stehna
nebo__pokud stojíte ě dejte je za záda↓__ěě ne ne__Zadruhé__je
14 dobré se ě dívat ěě z očí do očí na toho s ě kým *mluvíte ale občas je také
dobré se podívat mimo*↓__ě také vám to dá čas_abyste si
16 pozorně_rozmysleli co budete mluvit__Zatřetí_snižt* ě
mluvte__mluvte v nízkých polohách nekřičte↓__ě protože pokud
18 zachováváte klidný hlas a mluvíte nízko_je obtížné pro vás abyste *abyste
mluvili rychle* a tím se rozčilovali↓Všichni jsme samozřejmě udělali chybu
20 v tom že jsme ě nechali naše emoce ěě aby se_aby byly_aby se dostaly_z
pod naší kontroly↓

22

Student 11

24 Co jste dělali naposled když jste byli v hádce a v ~~ě~~ cítili jste se jako
byste měli vybuchnout___mávali jste rukama křičeli jste a pak jste ode*
odešli?_~~ě~~ žádná z těchto taktik_není_vůbec efektivní ~~ě~~ na to jak jí
26 ovládnout takže se naučme_jak zůstat v klidu↓_Pojďte manažeři_~~ě~~ je
čas naučit se jak se uklidnit↓___~~ě~~ dnešní manažeři a_vůdci_~~ě~~ jsou v
28 profesion*_~~ě~~ jsou za*_~~ě~~ jsou velmi zaujetí v tom_~~ě~~ co dělají aaa když
emoce vybuchají na povrch v každodenní práci mu*_~~ě~~ musí se o ně být
30 postaráno↓_~~ě~~ nesmíte se v práci cítit šťastní ani rozčilení ~~ě~~_však
bohužel všem nám se to děje_aaa_~~ě~~ emoce občas prostě_~~ě~~ nemůžeme
32 ovládnout↓_Abychom_dělali abychom přestali dělat šílené
věci_~~ě~~_musíte se řídit těmito tipy↓_Tip číslo jedna držte ruce dole___~~ě~~
34 je_to_~~ě~~ velmi často chceme rukama mávat nebo na někoho_ukazovat
prstem↓_Místo toho_~~ě~~ nechte ruce hezky dole↓_Pokud sedíte dejte si
36 ruce mezi nohy nebo si je dejte ~~ě~~ za sebe↓_Pokud stojíte_~~ě~~ držte ruce za
zády↓_~~ě~~ mějte je pryč z cesty aa rozhodně ne v něčem obličeji↓_Tip číslo
38 dvě_~~ě~~ na chvíli se dívejte někam pryč↓___~~ě~~ pokud občas když
přerušíte oční kontakt ~~ě~~ může vám to pomoci↓_Můžete se například
40 podívat do strany nebo do svých poznámek↓___~~ě~~ pár vteřin_dejte své
mysli_~~ě~~ čas na to aby se rozmyslela o čem bude mluvit dále↓_Když se
42 budete dívat někam jinam pomůže vám to ovládnout vaše emoce↓_Tip číslo
tři_~~ě~~_mluvte naschvál_~~ě~~_jemnějším tónem↓_Když budete mluvit
44 jemněji bude pro vás_~~ě~~ ~~ě~~ mnohem_~~ě~~ těžší nepoužívat emoce_~~ě~~ aa
emoce vás posléze nemohou ovládnout↓___~~ě~~ když jste slušní_je vše
46 mnohem snazší↓___~~ě~~ emoce rozhodně berou to co je v nás to
nejlepší_~~ě~~_aa naopak naši spolupracovníci v nás mohou vidět to špatné↓

48

Student 12

Co_jste dělali əə naposledy když_jste se ocitli v əə___v
50 konverzaci_která byla_skončili jste tím že jste řvali ə a vybuchli
n*___Pojďme se naučit jak ə zůstat klidní↓___Ted' je čas na to abychom
52 se uklidnili↓___Dnešní manažeři aa əə vedoucí jsou___se starají o to co
dělají↓_A proto_se stane že_emoce často_vyvstanou na povrch a ə když
54 se_nezajímáte o_vaší prá_ci a jste_ə naštvaní nebo smutní_z toho co
děláte_a to se nám stalo už v_šem každému z nás___může se nám to
56 vymknout z ruky↓_Abychom_tomu předešli ə předešli věcem kterých
budete_litovat_dám vám pár tipů↓___Vždycky *držte ruce*
58 *dole*↓___Je_hodně_máme tendence k tomu abychom əə *rukama různě*
mávali_ale_měli byste je držet_mimo obraz___když sedíte_dejte je do
60 *klína a nebo_za sebe*↓Když stojíte_əə dejte je za zá* za záda↓___Držte
je_pry*___Druhý tip je dívejte se___ji*jinam↓___Například əə podívejte
62 se *na svůj nos nebo_někam_doleva doprava*↓___A dejte si pár sekund
na_uklidnění se a podívání se kolem↓___Třetí tip_snižte hlas↓___Je lepší
64 mluvit əə nižším_jemnějším_hlasem↓Pokud mluvíte
je*_jemnějším_hlasem___vaše emoce se zklidní aa_əə ruce mají
66 tendenci___Všichni jsme chybovali v tom když jsme nechali své
emoce_nás ovládnout a___jako „*menedžr*“ uspějete
68 pokud_bude_te_kontrolovat své emoce↓

Student 07

70 Co jste dělali naposledy když jste a___když jste diskutovali horlivě a
málem jste_vybouchli řvali jste po někom mávali jste rukama kolem?___a
72 nebo_něco takového ale žádná z_těchto taktik nefunguje takže se pojďme
společně naučit jak to zvládnout↓___a milí manažeři měli byste se naučit
74 se uklidnit↓___Manažeři v dnešní době___a se osobně_osobně a zasahují
o to_o svoje role zajímají se o to_co dělají↓_Kdybyste se nezajímali o vaši
76 práci_tak byste se nemohli přece rozčlít nebo nemohli byste se nadchnout
pro to co děláte↓___Ale___ale bohužel vidíme že e* že emoce a se nám
78 vymykají z kontroly↓___K tomu abychom př* předešli krokům které byste
později litovali___máme několik tipů↓Zaprvé__a nechte svoje ruce podél
80 těla↓Tím že nima bude mávat kolem těla__a__a ničemu
nepomůžete___když_sedíte tak je dejte_tak si je dejte na klín___a když
82 stojíte tak si je dejte za záda↓___a tip číslo dvě_a_dívejte se na
moment_někam pryč___někam jinam↓Například a podívejte se nastranu
84 nebo_do svých poznámek↓___a_využijte několik sekund k tomu aby se
vaše_vaše mysl_dala do pořádku↓To vám pomůže zvládat
86 emoce↓___Třetí tip__a__a ztište hlas↓Když_mluvíte potíseji_je pro vás
těžší mluvit a__a rychle a s emocemi↓___A proto je těžší pro vaše emoce
88 aby se váma zmocnily↓___Musíte být také_slušní↓___a__a_když
necháváme emoce aby pře* převzaly kontrolu_nad námi tak a__a_se to
90 našim spolupracovníkům a šéfům nelíbí↓

Student 09

92 Co jste dělali naposledy když_jste byli v opravdu vyhrocené konverzaci
a_byli jste na pokraji_citové exploze_byli jste_řvali_nebo_házeli
94 rukama?_Žádná z těchto taktik není ani to nejlepší jak jak zvládnout_stre*
Takže_pojďme se naučit jak byste_mohli_ææ naučit zvládat
96 emoce↓_Všichni se učíme jak je nejlíp xxx↓___Všichni špičkoví manažeři
a_vůdci_ææ vědí že že ææ zvládnání emocí může může_ææ_silně ovlivnit
98 jejich kariéry↓___ææ včetně vaší kariérní práce↓___Pokud_byste se
pokud byste se o svou práci æ nezajímali tak byste ani nevěděli jak jak æ
100 tak by vás ani nezajímalo nezajímaly vaše emoce ani by vás to
neovlinilo↓___Ale jak již sami víme tak se prostě emoce někdy
102 dostanou_mimo kontrolu↓_No ale abyste se vyhli uděláním věcí kterých
byste později mohli litovat tak___s*___je dobré držet se těchto
104 rad↓_Takže nejdříve_držte ruce_nechte ruce dole↓_Nemá* nemávejte
rukama_a___pokud pokud sedíte dejte si ruce do
106 klína_a___a_nebo_pokud stojíte dejte si je za záda↓___Prostě je_prostě je
držte mimo_a nejlépe mimo něčí obličej↓___Zadruhé se
108 podívejte_mimo↓___To je proto že jsou xxx některé situace kdy je dobré
přerušit oční kontakt↓_Prostě se podívejte dolů_n* na svůj nos nebo_nebo
110 prostě_někam stranou↓___Prostě je to vždycky lepší se podívat jinam
abyste si mohli vždycky lépe kontrolovat emoce a vybrat věc kterou
112 řeknete↓_Další tip je_že_ææ snížíte ææ_hlasitost svého hlasu↓___Když
æ mluvíte více_více potichu tak je pro vás æ těžší mluvit rychleji a tím i
114 s více emocemi↓___A je také dobré se rozvášnit ale_æ musíte vždycky æ
vědět co je ještě zdvořilé↓_To znamená___to znamená jen jen ně* někdy
116 se nám stane že nezvládneme svoje emoce a_potom_naši
spolupracovníci_a_členové našich týmů uvidí to nejhorší z nás↓_Proto je
118 dobré se to naučit ovládat↓

Student 10

120 Co jste dělali naposledy_když jste_se dostali do_do hrozně hádky a málem
jste_ø vybuchli vzteky?__Co jste dělali křičeli jste a nebo jste radši
122 odešli?__Tohle není dobré jak to zvládat↓__A tak se naučíme jak zůstat
v klidu↓__Tak manažeři_pojďte se naučit jak_jak se zchladit↓__ææ
124 dnešní ø pracovníci na vedoucích pozicích hodně do svých pozic
investovali a hledají i jak_jak mohou prostě zvládat svoje emoce
126 protože_není dobré aby se dostali na povrch↓__Můžete se cítit_ø
naštvaní_nebo_na* můžete být vzrušení__ale emoce se do*
128 dostanou_zpod kontroly__ale některým věcem můžete litovat takže_je
lepší se to naučit jinak↓__ø_nezvedejte ruce_nechte je dole↓__Vaše
130 ruce nesmí ukazovat frustraci nemůžete s nimi nějak_ø
mávat↓__ø__ruce_ruce si dejte dozadu a nebo_a nebo je_nebo jimi
132 klepejte za zády↓_Nej* ø__a_hlavně_je nedávejte nikomu před
obličej↓_Tip dva↓_ø občas se podívejte někam_mimo↓__Musíte přerušit
134 oční kontakt může to být užitečné↓__Například se podívejte na svoje_ø
poznámky nebo_nastranu↓__Dejte si pár sekun*_sekund na to abyste
136 si_ø rozmysleli co říkáte↓__Tak můžete taky kontrolovat své emoce↓_Tip
tři↓__ææ snižte to*_snižte svůj hlas↓__xxx ææ mluvte jemněji a_méně
138 nahlas↓__Když mluvíte potichu tak je_obtížné mluvit_ææ nahlas a
také_je obtížné_projevit emoce↓_Musíte být hlavně slušní↓__Když
140 nemůžeme domlu* nemůžeme dovolit svým emocím aby se dostaly zpod
kontroly__ale_občas se to stane__musíte__vaše emoce si musíte
142 kontrolovat zvlášť jako manažer↓

9.3 Příloha 3 - Dotazník

Srovnání obou tlumočnických situací

1. Podle tvého názoru byl tvůj výkon při dnešním tlumočení horší nebo lepší než obvykle,

když jsi měl/a při tlumočení zakrytý výhled na řečníka?

- lepší
- stejný
- horší

2. Připadalo ti tlumočení bez výhledu na řečníka lehčí nebo těžší?

- lehčí
- stejně těžké
- těžší

Tlumočení bez vizuální podpory

3. Ovlivnila tvé tlumočení skutečnost, že jsi na řečníka neviděl/a?

- ano
- ne

3.a Pokud ano, jak?

- negativně
- spíše negativně
- spíše pozitivně
- pozitivně

4. Ovlivnila skutečnost, že jsi na řečníka neviděl/a, tvou koncentraci?

- ano
- ne

4.a Pokud ano, jak?

- musel/a jsem se soustředit více
- musel/a jsem se soustředit méně

5. Vadilo ti, že řečníka při tlumočení nevidíš?

- ano
- ne

5.a Pokud ano, proč? (Prosím, rozveď svou odpověď)

6. Zkoušel/a sis řečníka představit?

- ano
- ne

7. Tlumočil/a jsi jinak než normálně (např. se zavřenýma očima)?

- ano
- ne

7.a Pokud ano, proč? (Prosím, rozveď svou odpověď)

Tlumočení s vizuální podporou

8. Jak jsi tlumočil/a s vizuální podporou?

- Celou dobu jsem se díval/a na řečníka
- Sem tam jsem se díval/a na řečníka
- Na řečníka jsem se dívala jen velmi zřídka (např. měl/a jsem oči zavřené)
- Jiná odpověď (Prosím, rozveď svou odpověď)

9. Podle tvého názoru, jak moc nápomocné byly následující složky při tlumočení?

1 (velmi nápomocné) – 2 (nápomocné) – 3 (málo nápomocné) – 4 (nepomáhaly)

gesta	1	2	3	4
držení těla	1	2	3	4
pohyby hlavy	1	2	3	4
mimika	1	2	3	4
směr pohledu	1	2	3	4

9.a Jmenuj příklady:

9.b Pokud si myslíš, že některé ze složek byly velmi nápomocné:

Z jakého důvodu, v jakém ohledu?

(Můžeš zaškrtnout více možností)

- lepší srozumitelnost
- zesílení, zdůraznění výpovědi
- nahrazení slov
- jiná odpověď (Prosím, rozveď svou odpověď)

9.c Pokud si myslíš, že byly tyto složky málo nápomocné, byly podle tebe:

- pro tlumočení nedůležité
- rušivé, protože byly v rozporu s výpovědí
- rušivé, protože... (Prosím, rozveď svou odpověď)

Resume

This work deals with the topic of nonverbal communication and simultaneous interpreting: its definition, its benefits and drawbacks in applying to simultaneous interpreting, possible employment of nonverbal communication in easing the stress in simultaneous interpreting and thus increasing the quality of rendered speeches in the target language.

The thesis examines the possible impact of depriving the interpreter of visual contact with the speaker on the quality of his/her interpreting. To determine to what extent nonverbal communication can help render a better, more idiomatic speech in the target language, I use a set of audio recordings kindly provided by my colleagues, students of interpretation, and one recording of the source text, which has been especially selected to contain many factors of nonverbal communication. It is a commercial video recording and its purpose is to help managers and other people in the business sphere to control emotions and stress when communicating with others.

The thesis is divided into two parts. In the first part, which is theoretical and also divided into two subparts, I introduce the term nonverbal communication, its basic division into two areas: *visual systems*, which provide the listener (and in our case firstly the interpreter) with visual information; and the second area, which can be called *auditive systems*, providing the listener with more hearable information, such as pauses, intonation, pace of the speech, pitch of the voice, etc. Both these categories of nonverbal elements can either replace the words, support them, repeat what was said verbally or contradict the speech. I assumed that students as well as professional interpreters make bigger use of the first area of nonverbal communication, i.e. the visual signals; therefore this chapter is discussed more deeply. I also divide the biggest category of visual systems, kinesics, into classes and classify them according to their function.

The next part is devoted to the importance of nonverbal communication in a communicative process. It needs to be noted that nonverbal communication is an internal part of every communication and therefore it is omnipresent. People sometimes use it consciously; sometimes it is a natural part of their speech. The same accounts for the listener and how he/she perceives it, whether they

consciously register that there was additional information provided through a different means than speaking, or if they just accept the message as a whole and do not think about nonverbal communication. To support the relevance of my decision to choose this topic I include a section looking into several studies made by Albert Mehrabian, an important scientist and scholar, who devoted part of his research to nonverbal communication and its role in human interaction. He showed that nonverbal communication can account for more than a half of the information provided to the listener and therefore it is important to discuss its effects on human communication.

The second big subpart of the theoretical part of this thesis is engaged with simultaneous interpreting, its history and definition of the term itself. It describes the complexity of this task using studies of Ingrid Kurz or Danica Seleskovitch to support this assertion, also included is Daniel Gile's Efforts model, which was designed as a conceptual framework for students of interpreting and should yield a great explanatory power. Following this I go on to discuss interpreter's equipment and today's standards in conference interpreting. It also describes the significance of interpreter's visual contact with the speaker and factors influencing the process of simultaneous interpreting, mainly the unquestionable advantage of knowing beforehand the topic of the speech and the situational context, then the acoustics and visual support of the speech.

The second part of this thesis is a practical experiment, i.e. a case study, and it describes an experiment specially designed for the purposes of this work. Six interpretation students have been asked to interpret a short video from English into Czech, half of them could watch the video on a big screen in the classroom, and the other half was deprived of this possibility. The aim of this experiment was to determine whether these circumstances would affect the quality of the rendered target text or not, and if so, to what extent, and which of the nonverbal elements were most helpful.

The audio files are analysed in a separate chapter, where the most important and most relevant elements of nonverbal communication are discussed on the grounds of their usage in the source text and how the interpreters utilised them to help decrease stress and fatigue and hence increase the quality of their interpreting. The audio files of the second group (which did not have the

possibility to see the speaker) are compared with those from the other group and analysed with respect to the general usage of nonverbal communication.

While comparing and contrasting these audio files, I found that there were no significant differences between the two groups, in both of them there were students able to interpret the text in a highly professional way and those whose performance was poorer. This may be caused by several factors, such as different ability to handle stress, their present temper and other individual skills and talents. In my hypothesis I expected there would be at least some discernable impact of the non-verbal communication and especially the lack of access to it. Therefore, having looked at limitations of this experiment it might be refined to improve the accuracy and reliability of the results. The scale of the experiment should be bigger, using more audio files, and also interpreting a live speech containing more nonverbal elements and a wider range of it would help to render more accurate results.

The students were also asked to fill in a questionnaire, in which they commented on the experiment from their subjective point of view. They all agreed that having the possibility to see the speaker during the interpreting task has an overall positive influence on their inner ease and working peace.

I concluded my thesis with noting that although this experiment has not shown any significant impact of changing the circumstances of interpreting, i.e. enabling the interpreters to see the speaker or not, other studies have been carried out which proved this hypothesis and it would be very interesting to continue with this experiment in a more scientific environment.

Bibliografie

Citovaná literatura

AFITI, Walid A. Nonverbal Communication (2007). In WHALEY, Bryan B.; SAMTER, Wendy (eds.). *Explaining Communication : Contemporary Theories and Exemplars*. New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 2007 [cit. 2011-02-15]. s.39-60. ISBN 0-8058-3959-3 (pbk.).

ALEXIEVA, Bistra. A typology of interpreter-mediated events (1997). In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam (eds.). *The Interpreting Studies Reader*. London/New York : Routledge, 2002, s. 218-233. ISBN 0-415-22478-0 (pbk).

ANDERSON, Linda. Simultaneous Interpretation: Contextual and Translation Aspects. Montreal, 1979. 77 s. Diplomová práce. Concordia University, The Department of Psychology. Vedoucí práce Dr. Tannis Maag. Obhájeno 30.3.1979. Dostupné z WWW: <<http://spectrum.library.concordia.ca/5/>>.

ČEŇKOVÁ, Ivana. Neverbální komunikace při tlumočení. *Čeština doma i ve světě*. 1996, roč. 4, č. 2, s. 114-116. ISSN 1210-9339.

GILE, Daniel. Conference Interpreting as a Cognitive Management Problem (1997). In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam (eds.). *The Interpreting Studies Reader*. London/New York : Routledge, 2002, s. 163-176. ISBN 0-415-22478-0 (pbk).

HERBERT, Jean. *The Interpreter's Handbook : how to become a conference interpreter*. 2d ed., rev. and enl. Genève : Librairie de l'Université, 1968. xii, 115 s.

JONES, Roderick. *Conference Interpreting Explained*. 2nd edition. Manchester : St. Jerome Publishing, 2002. 142 s. ISBN 978-1900650-57-1.

KIRCHHOFF, Hella. Simultaneous Interpreting, Interdependence of variables in the interpreting process, interpreting models and interpreting strategies (1976). Translated by David Sawyer. In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam (eds.). *The Interpreting Studies Reader*. London/New York : Routledge, 2002, s. 110-119. ISBN 0-415-22478-0 (pbk).

KURZ, Ingrid. Interpreting: Sound vs. Sound and Picture. *The Jerome Quarterly*. 1996, vol. 12, no. 1, s. 5-8.

LEPILOVÁ, Květuše. *Řečová komunikace verbální a neverbální : pro tlumočníky a průvodce ve sféře podnikání a cestovního ruchu*. Vyd. 1. Ostrava : Repronis, 1998. 132 s. ISBN 80-7042-496-6(brož.).

MEHRABIAN, Albert. *Nonverbal Communication* [online]. U.S.A. : Aldine Transaction, A Division of Transaction Publishers, 2009 [cit. 2010-05-01]. 228 s. Dostupné z WWW: <http://books.google.cz/books?id=Xt-YALu9CGwC&printsec=frontcover&source=gbs_v2_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>. ISBN 978-0-202-30966-8(alk.paper).

MEHRABIAN, Albert; FERRIS, Susan R. 1967a. Inference of attitudes from nonverbal communication in two channels. *Journal of consulting psychology*. 1967, vol. 31, no. 3, s. 248-252.

MEHRABIAN, Albert; WIENER, Morton. 1967b. Decoding of inconsistent communications. *Journal of personality and social psychology*. 1967, vol. 6, no. 1, s. 109-114.

NOVOTNÝ, Jiří, et al. *Mluvnice češtiny pro střední školy*. Praha : Fortuna, 1992. 181 s. ISBN 80-85298-32-5.

POYATOS, Fernando. Nonverbal Communication in Simultaneous and Consecutive Interpreting (1987). In PÖCHHACKER, Franz; SHLESINGER, Miriam (eds.). *The Interpreting Studies Reader*. London/New York : Routledge, 2002, s. 234-246. ISBN 0-415-22478-0 (pbk).

POYATOS, Fernando. The reality of multichannel verbal-nonverbal communication in simultaneous and consecutive interpretation. In POYATOS, Fernando (ed.). *Nonverbal communication and translation : New perspectives and challenges in literature, interpretation and the media*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins, 1997, s. 249-282. ISBN 978-1-55619-699-7 (hardbound).

RENNERT, Sylvi. Visual Input in Simultaneous Interpreting. *Meta: Journal des Traducteurs/Meta: Translators*. March 2008, vol. 53, no. 1, s. 204-217. Dostupný také z EBSCOhost: <<http://search.ebscohost.com/>>. ISSN 1492-1421(digital), ISSN 0026-0452 (print).

VILÍMEK, Vítězslav. Neverbální komunikace při tlumočení a překladu. In *Translatologica Ostraviensia 1 : Sborník z konference "Den s překladem"*. E. Hrdinová, M. Vavrečka (eds.). Ostrava : Repronis, 2006. s. 41-47. ISBN 80-7368-168-4.

YUAN, Hu. Nonverbal Communication and Its Translation. *Canadian Social Science*. August 2007, vol. 3, no. 4, s. 77-80. Dostupný také z EBSCOhost: <<http://search.ebscohost.com/>>.

Internetové zdroje

ARENDSSEN, Jeroen. *A Nice Gesture : Stories of gesture and sign language, HCI, perception and robots* [online]. December 17th, 2009 [cit. 2010-05-19]. Lie to Me - Show me no signs and I'll tell you no lies. Dostupné z WWW: <<http://jeroenarendsen.nl/2009/12/lie-to-me-show-me-no-signs-and-ill-tell-you-no-lies/>>.

BESSION, Chantal, et al. *AIIC.NET* [online]. 2005 [cit. 2010-05-19]. The Importance of Non-verbal Communication in Professional Interpretation. Dostupné z WWW: <<http://www.aiic.net/ViewPage.cfm/page1662.htm#ast>>.

BROWN, Nina. *Center for Spatially Integrated Social Science : Spatial Resources for the Social Sciences* [online]. c2009 [cit. 2010-05-19]. CSISS Classics - Edward T. Hall: Proxemic Theory, 1966. Dostupné z WWW: <<http://www.csiss.org/classics/content/13>>.

ČEŇKOVÁ, Ivana; ŠEBKOVÁ, Helena . *Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o.s.* [online]. c2010-2011 [cit. 2011-02-23]. Průvodce základní tlumočnickou terminologií. Dostupné z WWW: <<http://www.cktjzj.com/terminologie#S>>

ISO 2603.1998 (E). *Booths for Simultaneous Interpretation – General Characteristics and Equipment*. 3rd ed. Genf : International Organisation for Standardization, 1998. 16 s. Dostupné z WWW: <http://www.aiic.net/community/attachments/ViewAttachment.cfm/a417p587-674.pdf?&filename=a417p587-674.pdf&page_id=587>.

MEHRABIAN, Albert. *Personality & Emotion Tests & Software; Psychological Books & Articles of Popular Interest* [online]. c2009 [cit. 2010-05-19]. "Silent Messages" – A Wealth of Information About Nonverbal Communication (Body Language). Dostupné z WWW: <<http://www.kaaj.com/psych/smorder.html>>.

Nonverbal communication. In Wikipedia : the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 31 March 2004, last modif. on 17 May 2010 [cit. 2010-05-19]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Nonverbal_communication>.

Text, který byl použit pro experiment, je možné najít na webových stránkách <http://www.bnet.com/2422-13722_23-202090.html?tag=video-more;video-playlist>

ANOTACE

Autor:	Pavla Routová
Katedra:	Katedra anglistiky a amerikanistiky FF UPOL
Rok obhajoby:	2011
Název česky:	Neverbální komunikace při simultánním tlumočení
Název anglicky:	Nonverbal Communication and Simultaneous Interpreting
Vedoucí práce:	PhDr. Veronika Prágerová
Počet stran (včetně příloh):	86
Počet znaků (bez příloh):	104 650
Počet znaků (včetně příloh):	135 783
Počet příloh:	3
Počet titulů použité literatury:	26
Klíčová slova v ČJ:	neverbální komunikace, kinezika, parajazyk, gestikulace, mimika, intonace, pauzy, simultánní tlumočení, řečník, tlumočnick
Klíčová slova v AJ:	nonverbal communication, kinesics, paralanguage, mimics, intonation, pauses, simultaneous interpreting, speaker, interpreter
Anotace v ČJ:	Bakalářská práce je zaměřena na téma neverbální komunikace a její role v simultánním tlumočení. Skládá se z teoretické části, kde jsou vymezeny základní tematické oblasti a teoretické pojmy, a z praktické části, kde je experimentem ukázáno, zda a do jaké míry

může být při simultánním tlumočení ovlivněna jeho kvalita. Pro praktickou část je použita videonahrávka, kterou z angličtiny do češtiny přetlumočily dvě skupiny tlumočnicků, a následně je analýzou jejich nahrávek v porovnání s přepisem anglické originální promluvy ukázáno, jakým způsobem neverbální komunikace řečníka napomáhá či vadí při simultánním tlumočení.

Anotace v AJ:

The present bachelor thesis deals with nonverbal communication and its role in simultaneous interpretation. It consists of two parts, the first of which is a theoretic one and explains the basic terms of these two fields. The latter part practically shows the impacts and possible usage of nonverbal signs sent to listeners by the speaker for simultaneous interpreters. To analyze the possible advantages and disadvantages for interpreters a video footage was interpreted by two groups of interpretation students from English into Czech and subsequently analysed in comparison with the original version.